

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Kateřina Lévai

**Trestněprávní a kriminalistické aspekty výslechu osob
mladších 18 let se zaměřením na násilnou trestnou činnost**

Diplomová práce

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem svou práci na téma Trestněprávní a kriminalistické aspekty výslechu osob mladších 18 let se zaměřením na násilnou trestnou činnost vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 30.6. 2024

Kateřina Lévai

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce JUDr. Bronislavě Coufalové, Ph.D. za odborné vedení mé práce, cenné rady, konzultace a především za velmi vstřícný přístup a ochotu. Také bych ráda poděkovala všem, kteří mi do mé práce poskytli praktické poznatky a svůj čas.

Obsah

Seznam použitých zkratk.....	6
Úvod.....	7
1 Základní vymezení pojmů	9
1.1 Výslech a jeho interdisciplinární charakter.....	9
1.1.1 Výslech a jeho trestněprávní pohled.....	9
1.1.2 Výslech v kriminalistickém pojetí.....	10
1.1.3 Výslech a jeho poznatky z forenzní psychologie	11
1.2 Dítě z pohledu trestního práva	13
1.3 Násilná trestná činnost a násilí.....	15
2 Právní úprava výslechu dítěte a její specifika	19
2.1 Evropská a mezinárodní právní úprava.....	19
2.1.1 Úmluva o právech dítěte.....	19
2.1.2 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU	20
2.2 Vnitrostátní právní úprava	21
2.2.1 Výslech v postavení pachatele.....	22
2.2.2 Výslech v postavení svědka a oběti.....	24
2.3 Kolize práva obviněného na zajištění spravedlivého procesu a práva na zvláštní ochranu dítěte.....	29
3 Taktika výslechu dítěte	34
3.1 Příprava výslechu.....	34
3.2 Konstrukce výslechu.....	36
3.3 Základní taktické postupy výslechu.....	37
3.4 Výslechy vybraných násilných trestných činů – kazuistiky	39
3.4.1 Pokus vraždy	40
3.4.2 Obchodování s lidmi.....	41
3.4.3 Znásilnění	43
4 Faktory ovlivňující výslech dítěte	45
4.1.1 Osoba vyslychajícího.....	45
4.1.2 Prostředí výslechu	46
4.1.3 Speciální pomůcky	47
4.1.4 Délka výslechu	48
4.1.5 Sugestibilita	48
5 Výslechová praxe – řízené rozhovory s OČTŘ.....	51
5.1 Shrnutí.....	51
Závěr.....	54
Seznam použité literatury.....	56

Seznam příloh	61
Abstrakt (abstract).....	91
Klíčová slova (key words).....	92

Seznam použitých zkratek

ESLP	Evropský soud pro lidská práva
LZPS	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky (Listina základních práv a svobod)
OČTŘ	Orgán činný v trestním řízení
OSPOD	Orgán sociálně právní ochrany dětí
SVM	Speciální výslechová místnost
TČ	Trestný čin
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZOTČ	Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
ZOSPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
ZSM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Za téma své diplomové práce jsem si vybrala trestněprávní a kriminalistické aspekty výslechu osob mladších 18 let se zaměřením na násilnou trestnou činnost. Výslech je brán za stěžejní kriminalistickou metodu, která má vysokou důkazní hodnotu u jakékoliv formy trestné činnosti. Výslech osoby mladší 18 let v jakémkoliv procesním postavení vykazuje určitá specifika, a proto je cílem mé práce rozebrat problematiku právní úpravy, výslechových postupů a řešení procesní otázky týkající se střetu práva obviněného na spravedlivý proces a zvláštní ochrany dítěte.

Věková i mentální úroveň dětí vyžaduje diferencovaný přístup a zvláštní znalosti při jejich výslechu. Praktické aspekty výslechu, kterým má být dosaženo kvalitní výpovědi, nejsou podrobně nikde upraveny. Proto se budu snažit výslech popsat i z praktického hlediska, a to hlavně z více úhlů pohledu orgánů činných v trestním řízení. Klíčovým pramenem praktických poznatků budou řízené rozhovory s orgány činnými v trestním řízení, ale také kazuistiky u vybraných trestných činů.

Pro svoji práci jsem si vybrala zaměření na výslech dětí u násilné trestné činnosti, a to zejména vzhledem k závažné povaze a motivu této trestné činnosti, která je zejména spojena se zásahem do osobní integrity člověka. Z tohoto důvodu může být výslech mnohdy složitější než u jiných typů trestné činnosti.

Prvotním cílem práce je zjištění, zda a jak se výslech orgánů činných v trestním řízení odlišuje s ohledem na procesní postavení dítěte. S tím také souvisí položená výzkumná otázka, která je zaměřena na kolizi práva dětského poškozeného vypovídat jako svědek s právem obviněného na seznámení se s důkazy, tzn. právem se hájit a klást svědkovi otázky.

Obecně se vychází z předpokladu, že je dítě při výslechu schopno poskytnout plnohodnotnou a věrohodnou výpověď stejně jako dospělý, domnívám se, že vzhledem k závažnosti násilné trestné činnosti může být díky větší míře nebezpečí sugesce tento předpoklad ohrožen. Moje další výzkumná otázka míří na ovlivnitelnost výpovědi osoby mladší 18 let. Zde si kladu za cíl zjistit, u typově kterých násilných trestných činů dochází k ovlivnění věrohodnosti výpovědi při výslechu dítěte, a naopak u kterých se tato tendence spíše neobjevuje. To také souvisí se zkoumáním faktorů, které mohou výslech dítěte ve vztahu k násilné trestné činnosti ovlivnit.

Diplomová práce je rozdělena do pěti kapitol. První kapitola se zaměřuje na vymezení základních pojmů. Na ni navazuje kapitola druhá, která se zabývá právní úpravou, a to nejen vnitrostátní, ale také evropskou a mezinárodní. Třetí kapitola poskytuje vhled do taktiky

výslechu s kazuistikami týkajícími se násilné trestné činnosti. Čtvrtá kapitola obsahuje vnější faktory ovlivňující výslech dítěte. Pátá kapitola se věnuje poznatkům z výslechové praxe, které byly získány řízenými rozhovory s orgány činnými v trestním řízení.

Metody, které byly v práci využity, jsou popisná, komparativní, analytická, rozhovor a teoretická srovnávací metoda s využitím právní analýzy.

1 Základní vymezení pojmů

1.1 Výslech a jeho interdisciplinární charakter

Výslech je právním institutem, který se vyskytuje napříč mnoha právními odvětvími. Pro účely této práce je stěžejním institutem z pohledu práva trestního, a to zejména z jeho kriminalistického hlediska v úzké souvislosti s forenzní psychologií. Pro docílení efektivního výslechu je proto nutné propojit poznatky z více vědních oborů. Není tedy vhodné na jeho problematiku nahlížet izolovaně. Pro úspěšný výslech je nezbytné brát v potaz jak jeho kvantitativní (množství právně a kriminalisticky získaných relevantních informací), tak kvalitativní hledisko (tedy psychologické).¹ Na základě tohoto spojení vzniká funkční interdisciplinární institut, který zásadním způsobem pomáhá při vyšetřování a odhalování trestné činnosti.

1.1.1 Výslech a jeho trestněprávní pohled

Výslech je z pohledu trestního řízení základním a zároveň nejrozšířenějším důkazním prostředkem ke zjištění objektivní pravdy. Jedná se o procesní úkon orgánů činných v trestním řízení (dále jen „OČTŘ“) zaměřený na získání co možná nejpřesnějších informací týkajících se skutkového stavu věci. Aby získané informace mohly být procesně použitelné, musí být opatřeny v mezích zákona. Teprve v tomto případě se může jednat o výpověď použitelnou jako důkaz v trestním řízení.²

Stěžejními právními předpisy, které problematiku výslechu upravují, jsou zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „TŘ nebo trestní řád“), zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZSM“ nebo také „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“) a zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (dále jen „ZOTČ“ nebo „zákon o obětech trestných činů“). TŘ obsahuje jak obecnou právní úpravu týkající se základních zásad průběhu výslechu a jeho dokumentace, tak i tu specifickou. Specifickou právní úpravu najdeme v TŘ tam, kde se výslech dotýká přímo práv nebo povinností vyslýchaného např. § 91, § 101, § 102 TŘ. Ustanovení týkající se výslechu se prolínají napříč celým TŘ a stanovují základní náležitosti, které musí výslech jakožto procesní úkon splňovat. Také vymezují jejich závaznost, která je potřebná pro uplatnitelnost výslechu jako důkazu u soudu. ZSM jako speciální právní předpis k TŘ upravuje konkrétně v § 57

¹ SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 7-27.

² PŮRY, František. § 91 [Zjištění totožnosti obviněného, jeho poučení a další úkony]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1-156*. 7. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 1404.

výslech mladistvého, ve kterém je zaveden speciální požadavek ohleduplnosti a šetření osobnosti mladistvého. Obdobné ustanovení obsahuje i TRŘ v § 102, který se týká výslechu svědků, kteří jsou mladší 18 let. ZOTČ obsahuje specifika výslechu ve vztahu k zvláště zranitelným obětem trestných činů.

1.1.2 Výslech v kriminalistickém pojetí

Z kriminalistického úhlu pohledu se jedná o pramen důkazu, pomocí kterého OČTŘ získávají formou výpovědi poznatky o nastalé vyšetřovací události. Tyto poznatky jsou obsažené v paměťových stopách vyslychaného, tzn. že se jedná o získání informací vyslychajícím z paměťových stop vyslychaného formou jeho výpovědi.³

Musil a kolektiv pojem výslechu definují jako: „*kriminalistickou metodu, kterou se na základě zákona získávají formou výpovědi kriminalisticky a právně významné informace z paměťových stop obsažených ve vědomí vyslychaných osob, za přísného dodržení zákonem daných práv a povinností vyslychaného i vyslychajícího.*“⁴

V odborné literatuře panuje víceméně shoda na definičním vymezení výslechu. Avšak existují v ní i výhrady, které se týkají značného důrazu na zákonnost dané metody. Dle Němce zákonnost vyplývá z podstaty tohoto institutu a měla by být samozřejmostí. Proto pro něj není obsahovou nutností v samotné definici výslechu.⁵

Ze základních definic výslechu tedy vyplývají tři pojmové znaky, a to získávání kriminalisticky relevantní informace z paměťových stop člověka, způsob vyčlenění informace z paměťových stop reprodukcí vnímaného a právní rámec, který spočívá v důvodech výslechu stanovených zákonem, práv a povinností vyslychaného a vyslychajícího. Z toho plyne, že hlavním cílem výslechu je získání právně a kriminalisticky relevantních informací. A to v takové kvalitě, aby byla získána výpověď co možná nejpřesnější a nejvěrohodnější v zájmu zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti.⁶

V rámci kriminalistické praxe je výslech rozčleněn hned z několika hledisek. Tato kritéria jsou velmi stěžejní pro praktické využití, jelikož se v nich odrážejí specifika u jednotlivých druhů výslechů, která mají zásadní dopad na procesní práva vyslychaných osob, na zvolení správné taktiky a celkovou úspěšnost provedení výslechu, která se dále promítá do navazujících procesních kroků.

³ ŠIMOVIČEK, Ivan. *Kriminalistika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 251.

⁴ MUSIL, Jan; KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 327.

⁵ NĚMEC, Miroslav. *Kriminalistická taktika pro policisty*. Praha: Eurounion, 2004, s. 181.

⁶ PORADA, Viktor. *Kriminalistika*. Brno: CERM, 2001, s. 347.

Zásadně nejvýznamnějším právním kritériem je procesní postavení vyslychané osoby, které je vymezeno přímo v TR. Dle tohoto hlediska rozeznáváme:

- vyžadování potřebných vysvětlení § 158 odst. 3 písm. a) TR,
- výslech svědka § 97 – 104, § 55 odst. 2 TR,
- výslech znalce § 108 TR,
- výslech podezřelé zadržené osoby § 76 odst. 5 TR,
- výslech obviněného § 90 – 95 TR,
- výslech obžalovaného § 207 – 208 TR.⁷

Zvláštnosti výslechu dítěte primárně spočívají v respektování jak tělesného, tak duševního vývoje. V rámci přípravy výslechu je třeba věnovat zvýšenou pozornost analýze osobnosti dítěte. Vždy je potřebné zjistit jeho vývojový stupeň psychiky, tzn. zjištění, zda bude dítě schopno pochopit význam výslechu, do jaké míry bude schopno vypovídat věrohodně, zda má sklony ke lhavosti, teatrálnosti či fabulaci. U výslechu dětí se bere na zřetel také výběr vhodného místa a prostředí pro správné provedení výslechu. Tzn. nejedná se rozhodně jenom o policejní stanici, ale může jít např. o školu nebo byt, dům, kde dítě bydlí. To lze jen za předpokladu, že pachatel nepochází z rodinného kruhu nebo neexistuje podezření o ovlivňování výpovědi dítěte rodiči.⁸

1.1.3 Výslech a jeho poznatky z forenzní psychologie

Dle Čírtkové je forenzní psychologie aplikovaná psychologická disciplína, která se zabývá chováním a prožíváním lidí v situacích regulovaných právem. Tedy forenzní psychologie zkoumá psychologickou problematiku v právně relevantních situacích, jejímž cílem je zjištění psychického dění osob, které jsou právu podrobovány (pachatel, oběť, nebo svědek), ale také těch, kteří právo vykonávají (vyšetřovatel, státní zástupce nebo soudce). Ve vztahu k trestnímu právu a kriminalistice se jedná o podpůrný vědní obor. Pro výslech je klíčová oblast, tzv. kriminalistická psychologie, jejímž předmětem je v souvislosti s výslechem zkoumat jeho psychologické okolnosti, které popisují a objasňují výslech související s trestnou činností, a to primárně ve fázi přípravného řízení. Přitom také sleduje, jaké psychologické aspekty se během výslechu vyskytují mezi vyslychajícím a vyslychaným. Nezabývá se však jen výslechem jako takovým, ale i vzniklým produktem výslechu, a to výpovědí.⁹ Veškeré poznatky

⁷ Tamtéž.

⁸ BAČÍKOVÁ, Iveta. *Výslech v kriminalistické teorii a v praxi*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2013, s. 85 – 88.

⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 10 – 20.

z psychologie výslechu se musí pohybovat v normách trestního práva, nejedná se tedy o žádné taktiky, jak vyslýchané „přečtyračit“ nebo „nachytat“.¹⁰

Výslech je brán z hlediska psychologie jako zvláštní forma mezilidského jednání, tvoří tři dohromady se prolínající složky. První složkou je interpersonální percepce – vzájemné vnímání vyslýchaného a vyslychajícího. Zkoumá vnímání v prvotní fázi výslechu, kdy si strany o sobě navzájem vytvářejí určitou prvotní představu. Vnímání druhého člověka ovlivňuje velká řada přirozených faktorů, které vedou k určitému zkreslení. Nejtypičtějším příkladem zkreslení jsou uváděny: první dojem, haló efekt, sociální stereotyp, protipřenos, Pygmalion-efekt anebo idiosynkrazie. Vyvarování se co největší míře zkreslení z hlediska interpersonální percepce je vyžadováno hlavně u vyslychajícího. Ten by měl co možno nejméně promítat prvotní vnímání vyslýchaného do vzájemného jednání a tento proces sám regulovat, a vyhnout se tak způsobení konfliktních nebo problémových situací během výslechu.¹¹

Druhou složkou je komunikace – sdělování informací. Vyslychající tedy vnímá jak verbální, paraverbální (tón vyjadřování) a nonverbální (mimika, postoj atd.) typy komunikace u vyslýchaného jednotlivě, ale i ve vzájemných souvislostech. Stejně tak by se měl snažit kontrolovat a řídit i svoji komunikaci vůči vyslychanému. Všechny tři zmíněné typy je možné použít v rámci psychologického působení na vyslychaného vzhledem k užití vybrané kriminalistické taktiky.

Poslední složkou je sociální interakce – vzájemné působení vyslychajícího na vyslychaného za cílem získání pravdivé a úplné výpovědi. K tomu vyslychající používá nejrůznější nástroje, například se může jednat o záměrnou pochvalu, apel na kladné vlastnosti nebo použití klamavých informací.¹² To, jakým způsobem jsou vyslychajícím tyto nástroje užity, nazýváme metodou ovlivňování, která má několik podob a řídí se právními a etickými normami. Mezi primární metody ovlivňování je dle odborné literatury řazeno přesvědčování, uvedení příkladu, objasňování nebo i sugesce či donucování. Poslední dvě zmíněné metody jsou právem nepřipustné, to také upravuje § 89 odst. 3 TR.

Kromě těchto tří složek psychologie výslechu zkoumá a zjišťuje faktory, které se podílely na výsledku výslechu, a to výpovědi. Může se jednat o nejrůznější faktory na straně vyslychaného, ale i vyslychajícího. Například aktuální psychický nebo fyzický stav, intelekt, charakter, profesní zaměření, předsudky, prostředí a mnoho dalších.¹³

¹⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Praha: Euromin, 1998, s. 175.

¹¹ Op.c., ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní...*, s. 308 – 313.

¹² Op.c., SPURNÝ, Joža. *Psychologie...*, s. 97.

¹³ Op.c., ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální...*, s. 175 an.

Znalost psychologie výsledku pomáhá vyslychajícímu porozumět psychickým procesům, jevům, reakcím a chování odehrávajícím se na straně vyslychaného. Na základě takových poznatků, např. i po konzultaci s psychologem, lze orientačně odhadnout osobnost vyslychaného, jeho schopnosti věrohodné nebo lživé výpovědi. Díky tomu si pak vyslychající může upravit taktické působení u každého výsledku individuálně.¹⁴

Aby výslech přinesl, co možná nejlepší objektivní popis dané události je nutné, aby vyslychající osoba byla schopna v praxi využít všechny tři vědní obory dohromady. Při výslechu osob mladších 18 let je potřebné taktiku výsledku přizpůsobit jejich osobnosti a vývojovému stupni, ve kterém se nachází.

Převážná většina odborné literatury, která se zabývá výsledkem dětí, upozorňuje na riziko sugestibility výpovědi, která je značně vyšší než u dospělých osob. Vyslychající musí o to víc promýšlet, jakým způsobem formuluje své otázky, a to tak, aby nenaznačovaly směr odpovědi. Výslechová situace je typická svým rolovým charakterem, kterým určuje postavení účastníků upravených právními normami. To souvisí s předem danou pozicí vlivu a moci. Proto by měl vyslychající s dítětem komunikovat velmi opatrně se značnou mírou empatie a vyvarovat se situací, ve kterých by se dítě snažilo vyslychajícímu vyhovět nebo splnit jeho očekávání. Za splnění těchto předpokladů a při jejich úspěšné aplikaci by měla být výsledkem věrohodná výpověď se stejnou informační hodnotou jako u dospělé osoby.¹⁵

1.2 Dítě z pohledu trestního práva

Ve vnitrostátním, ale i unijním a mezinárodním právu není definice pojmu dítěte jednotná. Na mezinárodní úrovni se převážně jedná o mezinárodní dokumenty, které byly přijaty na úrovni OSN a Rady Evropy. Z těch vyplývají obecné závěry, které se týkají oblasti sociální reakce na delikvenci mládeže, řízení ve věcech delikventního dítěte, ukládání sankcí a jejich výkonu, výzkumu, prevence a oblast zacházení s dítětem v evropských justičních systémech.¹⁶

Napříč českým právním řádem také nenajdeme jednu společnou definici daného pojmu. Pro účely každého právního odvětví je proto zcela nutné vycházet ze speciálních právních předpisů, které pojem dítěte vymezují. Vždy je také třeba mít na paměti, že se k pojmu dítěte

¹⁴ ZÁHORSKÁ, Jindřiška. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. Praha: Portál, 2007, s. 87 an.

¹⁵ MATIÁŠEK, Jan; SOUKUP, Jaroslav; BARTA, Bohumil. *Psychologie a výslechová praxe*. Praha: Orbis, 1968, s. 10.

¹⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. I, § 1-139. 2. vyd. Velké komentáře*. V Praze: C.H. Beck, 2012, s. 1347 – 1350.

úzce vážou další pojmy, jako je zletilost, rozumová a mravní vyspělost, mládež, mladistvý, osoba blízká věku mladistvému atd.

Pro účely této práce je proto naprosto klíčových několik právních předpisů, a to zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „TZ“), ZSM, Úmluva o právech dítěte z roku 1989¹⁷ a Listina základních práv a svobod vyhlášená usnesením Předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. jako součást ústavního pořádku České republiky (dále jen „LZPS“). Na základě právní síly jednotlivých pramenů práva je pro vymezení pojmu dítěte významná LZPS. Ta ve svém čl. 32 odst. 1 garantuje zvláštní ochranu dětí a mladistvých. V úzké souvislosti stojí Úmluva o právech dítěte jako pramen mezinárodního práva, která dítě definuje jako každou lidskou bytost mladší 18 let, pokud dle právního řádu, jemuž dítě podléhá, není zletilosti dovršeno dříve.¹⁸ Předpisy s nejvyšším stupněm právní síly tedy bez rozlišování poskytují ochranu pro všechny osoby mladší 18 let a nerozlišují jiný věk co do rozsahu poskytované ochrany.

Právní normy českého trestního práva už projevují větší rozdílnost v rámci poskytované ochrany. Konkrétně dle článku 1 Úmluvy o právech dítěte byla převzata definice pojmu dítěte do českého trestního práva. A to tak, že dítětem se z pohledu trestního práva dle § 126 TZ rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud TZ nestanoví jinak.¹⁹ Výjimku z tohoto pravidla upravuje tam, kde je dána potřeba vyšší míry ochrany před společensky škodlivou trestnou činností. Jedná se tak o konkrétně vybrané skutkové podstaty. Na základě těchto vybraných trestných činů TZ rozlišuje kategorie pojmu dítěte na dítě mladší 15 let a dítě mladší 3 let, vzhledem k projednávané redefinici trestného činu znásilnění by se také mohlo jednat o poskytnutí vyšší míry ochrany dítěti mladšímu 12 let.²⁰ Zpravidla se jedná o jeden ze znaků kvalifikované skutkové podstaty, jehož předpokladem je vyšší trestnost pachatele.²¹

Dalším navazujícím členěním v rámci českého vnitrostátního práva je rozlišení pojmu mládež, který upravuje ZSM. Tento pojem v sobě zahrnuje dva pojmy, a to dítěte a mladistvého. Dle § 2 odst. 1 písm. b) ZSM se dítětem tedy rozumí osoba mladší 15 let, která je trestně neodpovědná, a dle § 2 odst. 1 písm. c) ZSM je mladistvým osoba mezi 15 a 18 roky, které je již trestní odpovědnost přiznána.²² Pro ucelení problematiky je také potřeba zmínit pojem osoby

¹⁷ Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ § 126 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰ Srov. § 42 písm. i), § 140 odst. 1, odst. 3 písm. c), § 185 odst. 2 písm. a), § 186 odst. 5 písm. a), § 187 odst. 1 TZ. 6 Srov. § 195 odst. písm. a) TZ.

²¹ Op.c., ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. I.*, § 1-139...,s. 1346.

²² § 2 písm. b) zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

blízké věku mladistvého, kterou se má na mysli osoba mezi 18. a 21. rokem svého věku. Ta má v systému práva sice postavení dospělého, ale existují pro ni za určitých okolností možnosti zmírnění tohoto postavení, a to hlavně v oblasti sankcí nebo aplikace speciální právní úpravy pro mladistvé.

Další právní předpisy, které pracují s pojmem dítěte, jsou ZOTČ a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZOSPOD“). ZOTČ se zmiňuje v § 2 odst. 3 písm. a) o dítěti jako o zvlášť zranitelné oběti, tento navazuje na § 102 TR.²³

ZOSPOD jej vymezuje v § 2 odst. 1 jako osobu nezletilou, které je poskytována ochrana do dovršení zletilosti. Výjimkou je však situace, za níž dítě nabylo svéprávnosti dříve než dovršením zletilosti. V tomto případě je dle zákona poskytována ochrana jen v omezeném rozsahu.²⁴

1.3 Násilná trestná činnost a násilí

Násilná kriminalita je řazena mezi nejzávažnější druhy kriminality, jelikož pachatel při této činnosti zasahuje do nejzákladnějších hodnot člověka. Těmito hodnotami jsou život a zdraví, popř. lidská důstojnost nebo svoboda rozhodování.

Definici násilné trestné činnosti jako takové v právních předpisech nenajdeme. Jedná se o pojem ryze kriminologický, nikoliv právní.²⁵ Pojem násilné trestné činnosti vychází primárně ze způsobu provedení trestného činu (dále jen „TČ“). Širší pojetí zahrnuje ty trestné činy, které v sobě mají prvek poškození či destrukce cílového objektu jednání, tzn. obsahuje v sobě nejen činy směřující proti osobě, ale i proti věcem nebo idejím, ať již se jich pachatel dopustil úmyslně či nedbalostně. V užším pojetí by se jednalo pouze o fyzické poškození či usmrcení konkrétních osob anebo alespoň přítomnost takového záměru. Toto pojetí v sobě však nezahrnuje případy týkající se psychického působení pachatele na oběť. V odborné literatuře neexistuje přesná shoda na obecné definici. Pojem násilné kriminality je používán hlavně v rámci policejních statistik, ve kterých však také nenajdeme všechny trestné činy, které by pod širší definici násilné trestné činnosti spadaly. Tyto trestné činy jsou zařazeny v jiných typech trestné činnosti jako například znásilnění nebo sexuální nátlak, které najdeme v sekci mravnostní kriminality, avšak prvek násilí je zde možné také nalézt.²⁶

²³ § 102 odst. 1 zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

²⁴ § 2 odst. 1 zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

²⁵ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 287.

²⁶ VÁLKOVÁ, Helena; KUČHTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Beckovy mezioborové učebnice. V Praze: C.H. Beck, 2019, s. 397.

Důležité je tedy poznamenat, že kriminologické pojetí násilné trestné činnosti je omezenější než právní význam pojmu násilí. Pojetí násilné kriminality z hlediska kriminologie je v základu omezené pouze na útok proti fyzické nebo psychické integritě člověka. Tento útok musí být veden úmyslně ve smyslu použití fyzického násilí nebo alespoň její pohrůžky.²⁷

K úplnému obrazu pojmu násilné trestné činnosti je významné uvést výklad pojmu násilí podle českého právního řádu. Legální definice pojmu násilí v českém právním řádu neexistuje, avšak trestněprávní doktrína jej definuje jako „*použití fyzické síly k překonání nebo zamezení kladeného nebo očekávaného odporu*“²⁸. Při výkladu pojmu násilí je nutné vzít v potaz souvislosti, na základě kterých bylo násilí použito. V trestněprávní teorii jsou rozlišovány dvě formy, a to násilí ve formě *vis absoluta* a *vis compulsiva*. Dle Šámala je násilí ve formě *vis absoluta* definováno jako „*násilí, které zcela vylučuje jiné než požadované chování oběti, kdy vůle u oběti zcela chybí (např. oběť je svázána takovým způsobem, který zcela vylučuje vlastní jednání)*“ a *vis compulsiva* jako „*násilí, které nemá za cíl zcela vyřadit vůli oběti, ale působí na její psychiku s cílem přinutit ji, aby se podrobila nátlaku, který však není neodolatelný, a proto se vůle u jednání oběti projevuje, ale je ovlivněna prováděným násilím (např. bitím s pohrůžkou, že bude pokračovat až do té doby, dokud oběť nepodlehne a nesplní požadavek pachatele)*“.²⁹ Tato definice opět nezahrnuje všechny možné formy násilí, kterého se pachatel může dopustit. Proto je spolu s doktrinální a kriminologickou definicí potřeba v rámci uceleného kontextu významu násilné kriminality zohlednit i § 119 TZ, který význam pojmu rozšiřuje i na takové jednání, kdy pachatel uvedl poškozeného do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným obdobným způsobem. Pokud tedy srovnáváme trestněprávní doktrínu a základní kriminologickou definici s výše zmíněným § 119 TZ, v tomto slova smyslu by dle jejího vymezení k násilí nedocházelo. Takto je násilí interpretováno jako prostředek působení na vůli nebo proti vůli oběti v rámci použití fyzické síly k překonání nebo zamezení odporu. To může směřovat přímo proti osobě nebo proti jiné osobě, např. osobě blízké. Jindy však může jít také o násilí, které není prostředkem, ale naopak cílem pachatele. V takovém kontextu se jedná o některé trestné činy proti životu a zdraví. Na tyto případy tedy není česká doktrína zcela použitelná. Z toho vyplývá, že za násilí může být považováno nejen úmyslné destruktivní protiprávní jednání pachatele za použití jeho fyzické síly, které směřuje proti tělesné integritě člověka, ale také úmyslné destruktivní protiprávní jednání pachatele vůči jiné osobě, věci či

²⁷ STAŇKOVÁ, Lenka; ŠČERBA, Filip a VICHLENDÁ, Milan. *Násilná kriminalita*. Teoretik. Praha: Leges, 2014, s. 14.

²⁸ Op.c., ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář. I. § 1 – 139...*, s. 1317.

²⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Násilí v trestním právu*. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníký slovník*. [online databáze] 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, [cit. 30. listopadu 2023]. Dostupné z: [databáze beckonline.cz](https://databaze.beckonline.cz).

zvířeti, pokud pachatel jedná takovým způsobem k překonání nebo zamezení očekávaného nebo kladeného odporu poškozeného.³⁰

Judikatura trestních soudů je vzhledem k chybějící definici velmi rozsáhlá. Konkrétně definuje způsoby chování, jež je možné považovat za násilné, ale také způsob provedení, intenzitu násilí a motivaci k protiprávnímu jednání násilného charakteru (srovnání viz Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 1022/2002, 7 Tdo 964/2002 a 7 Tdo 122/2003).

Co týče skladby násilných trestných činů upravených ve zvláštní části TZ, nenajdeme je zde jako jednu ucelenou skupinu. Kategorie násilných trestných činů je možné rozdělit do několika skupin, které se odlišují ve třech základních směrech, a to způsobu vyjádření skutkové podstaty, účelem prováděného násilí a intenzity použitého násilí. Dále je možné násilnou trestnou činnost vymezit podle chráněného zájmu (objektu), způsobu provedení (objektivní stránky) nebo podle motivace (subjektivní stránky). Toto vymezení nelze však použít výlučně, jelikož TZ upravuje trestné činy, jejichž objektem je např. život a zdraví, ale nejedná se o trestné činy, které mají násilnou povahu. Mezi násilné trestné činy patří takové činy, jejichž skutková podstata přímo vyžaduje naplnění znaku násilí nebo pohrůžky násilí, například TČ § 185 odst. 1 aliena 1 TZ znásilnění, § 175 TZ vydírání, § 173 TZ loupež. Druhou kategorií jsou trestné činy, které sice vyžadují naplnění znaku násilí nebo jeho pohrůžky, ale nejedná se o násilí instrumentální (prostředek k dosažení cíle), ale o samotné působení násilí na oběť, tedy např. § 352 TZ násilí proti skupině obyvatel a jednotlivci. Třetí kategorií jsou násilné trestné činy, které k naplnění skutkové podstaty znak násilí nevyžadují. Jedná se však o trestné činy, které typicky násilí vykazují. Např. TČ § 140 TZ vražda nebo § 160 TZ ublížení na zdraví atd., jsou jimi tedy ty, které předpokládají vznik poruchy na zdraví nebo životě. Poslední skupinou násilných trestných činů je takové jednání pachatele, kde není vyžadováno skutkovou podstatou naplnění násilí ani pro ně není použití násilí typické, ale nejedná se ani o výjimku např. TČ dle § 171 TZ omezení osobní svobody nebo TČ dle § 170 TZ zbavení osobní svobody.³¹

Dále je možné násilí klasifikovat jako jednání, které je buď instrumentální (chladné), nebo naopak afektivní (emocionální). Instrumentálním projevem násilí je chování cílevědomé a programované, tedy proaktivní. Často mu předchází určitá forma promyšlení anebo plánování, většinou u něj absentuje afektivní doprovod. Afektivní násilí neboli reaktivní je impulzivní, neprogramovaný projev, který typicky nastává po určité předchozí konfliktní interakci. K projevu násilí tedy dochází náhle a bez promyšlení průběhu či následků daného jednání. Takovéto členění však také nelze brát bezvýjimečně, jelikož se často výše zmíněné

³⁰ STAŇKOVÁ, Lenka; ŠČERBA, Filip a VICHLENDÁ, Milan. *Násilná...*, s. 16 – 20.

³¹ Tamtéž.

prvky v rámci násilné trestné činnosti prolínají. Jako poslední je možné zmínit klasifikaci na násilí ofenzivní/defenzivní či individuální/skupinové.³²

Pro účely této práce je používáno pojetí širší, pro ujasnění možných trestných činů jsem vytvořila přehledovou tabulku násilných trestných činů dle aktuální právní úpravy TZ, nejedná se tedy o rozdělení trestných činů podle kriminologického pojetí. Tabulka je pouze výčtem demonstrativním.³³

³² HULMÁKOVÁ, Jana. *Násilná kriminalita dětí mladších patnácti let*. Vydání: první. Studie. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2023, s. 16-17.

³³ Příloha č. 1.

2 Právní úprava výslechu dítěte a její specifika

Problematika výslechu osob mladších 18 let je rozsáhle upravena jak ve vnitrostátních, tak unijních a mezinárodních pramenech. Základní rámec právní úpravy výslechu dětí stanovují mezinárodní a unijní prameny. Od tohoto právního rámce se poté odráží vnitrostátní právní úprava, která dále rozvádí způsob výslechu dětí a otázky s ním související.

2.1 Evropská a mezinárodní právní úprava

2.1.1 Úmluva o právech dítěte

Fundamentálním mezinárodním pramenem vztahujícím se k výslechu dítěte je již zmíněná Úmluva o právech dítěte, která je součástí ústavního pořádku, a je tedy východiskem pro související vnitrostátní právní úpravu.

Stěžejními články Úmluvy jsou články 3, 12, 37 a 40. Článek 3 odst. 1 Úmluvy upravuje základní východisko týkající se nejlepšího zájmu dítěte vzhledem k jakékoliv činnosti, která se ho týká ve vztahu k orgánům moci soudní, zákonodárné, správní nebo orgánů sociální péče.³⁴ I přesto, že v tom ustanovení je přímo výčet orgánů, na které se toto kritérium vztahuje, mělo být dle mého názoru extenzivně vztaženo na všechny orgány státní moci. To by znamenalo zahrnutí i orgánů moci výkonné, jimiž jsou například státní zastupitelství a Policie ČR, které v rámci vyšetřování trestné činnosti nelze brát jako správní orgány. Avšak je zcela zřejmé, že nejlepší zájem dítěte, ať už je v jakémkoliv procesním postavení v rámci probíhajícího trestního řízení, by měl být na prvním místě.³⁵

Článek 12 Úmluvy stanoví možnost dítěte se vyjádřit ve všech právních věcech, které se ho týkají. Toto vyjádření musí být orgány bráno s vážností, která odpovídá jeho věku, a musí mu být věnována dostatečná pozornost. Výslech dítěte by měl probíhat podle procedurálních pravidel vnitrostátního zákonodárství.³⁶ To dává státům velký prostor k vlastní úpravě výslechu vnitrostátními normami. V souladu s tímto by se měly snažit o zajištění co nejlepšího prostředí pro provedení výslechu a také zajištění kvalifikovaného vyslychajícího.

Článek 37 a 40 odst. 1 a 2 Úmluvy upravuje postavení dítěte jako pachatele provinění nebo činu jinak trestného. Stanovuje limitace při způsobu zacházení s dítětem jako pachatelem trestného činu, jakož i jeho právní záruky.³⁷

³⁴ Op.cit., čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

³⁵ KOCUREK, Jiří a ZÁRUBA, Jan. *Zákon o soudech a soudcích; Zákon o státním zastupitelství*. 2. dopl. a přepr. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2004, s. 391.

³⁶ Op.cit., čl. 12 Úmluvy o právech dítěte.

³⁷ Op.cit., čl. 37 a 40 odst. 1 a 2 Úmluvy o právech dítěte.

Jako poslední je nutno podotknout, že Úmluva však již neupravuje výslech dítěte v postavení svědka, popř. oběti. Avšak k Úmluvě byl přijat Opční protokol týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie. Ten v článku 8 upozorňuje na míru zranitelnosti dětských obětí a tím ukládá státům, aby pro ně byly v rámci trestního řízení zajištěny instituty k ochraně jejich práv a zájmů. Má jimi například být uznání zranitelnosti oběti, přizpůsobení postupů jejich zvláštním potřebám, zajištění podpůrných služeb, ochrana soukromí a totožnosti a zabránění zbytečným průtahům v rámci řízení související s trestným činem.³⁸

2.1.2 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU

Vzhledem k tomu, že je Česká republika členem Evropské unie, jsou pro ni závazné i její předpisy. Ve vztahu k výslechu osob mladších 18 let bylo významné přijetí směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU (dále jen „směrnice“). Směrnice upravuje minimální práva, podporu a ochranu obětí trestného činu, kdy členské státy tyto minimální standardy mohou rozšířit, a zajistit tak vyšší ochranu oběti. Záměrem této směrnice je zajistit, aby se obětem trestného činu dostalo vhodné ochrany, podpory a potřebných informací. Je tedy na členských státech, aby oběti zajistily potřebné uznání, individuální zacházení s respektem, úctou, citlivě a bez jakékoliv diskriminace. Část směrnice se věnuje i dětským obětem trestných činů, ve které klade důraz na to, aby k dětem bylo přistupováno s velmi citlivým přístupem s ohledem na jejich věk, vyspělost, obavy, potřeby a názory.³⁹ Ve vnitrostátní úpravě byla směrnice primárně provedena v rámci trestního řádu a zákonu o obětech trestných činů.

Dle článku 18 směrnice právo na ochranu oběti zahrnuje ochranu před sekundární viktimizací, včetně rizika psychické újmy a ochrany důstojnosti oběti v průběhu výslechu a podávání svědecké výpovědi.⁴⁰

Článek 23 směrnice upravuje zvláštní ochranu, která je zaměřena na určité skupiny obětí a spočívá v následujících opatřeních:

- možnost vypovídat v přizpůsobených prostorech pro výslech oběti,
- možnost vypovídat před kvalifikovanými odborníky nebo s jejich pomocí,
- možnost vypovídat před totožnými osobami, pokud to neodporuje řádnému výkonu spravedlnosti,

³⁸ Čl. 8 sdělení Ministerstva zahraničí č. 74/2013 Sb., o sjednání Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte, týkajícího se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie.

³⁹ Čl. 1 Směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu.

⁴⁰ Op. cit., čl. 18 Směrnice 2012/29/EU.

- možnost na základě žádosti oběti sexualizovaného násilí, násilí proti pohlaví nebo násilí v úzkém svazku vypovídat před osobou stejného pohlaví, jako je oběť, s výjimkou případů, které jsou prováděny před soudcem nebo státním zástupcem,
- opatření konat řízení bez přítomnosti veřejnosti,
- opatření k zamezení vizuálního kontaktu pachatele a oběti,
- opatření spočívající v možnosti oběti být vyslýchána v soudní síni, aniž by byla přítomna (za využití vhodných technických prostředků),
- opatření k zabránění bezúčelných výslechů ohledně soukromého života oběti.⁴¹

K osobě dítěte v postavení oběti směrnice v článku 10 a 24 dále doplňuje jeho ochranu následujícími opatřeními:

- při výslechu dětské oběti je nutností zohlednit její věk a vyspělost⁴²,
- možnost zaznamenání výslechu pomocí audiovizuálních prostředků,
- určení zástupce v případě střetu zájmu s rodiči nebo v případě odloučení od rodiny nebo bez doprovodu⁴³.

V neposlední řadě směrnice v článku 25 apeluje na školení pracovníků, kteří se dostávají do kontaktu s obětí. Důraz je kladen především na příslušníky policie, státní zástupce a soudce, kterým by mělo být zajištěno vhodné proškolení jak na obecné, tak speciální úrovni. To by se mělo soustředit na schopnost jednat s oběťmi podle jejich potřeb, nestranně a profesionálně.⁴⁴

2.2 Vnitrostátní právní úprava

TŘ je obecným pramenem právní úpravy týkající se výslechu dětí, ať se v rámci trestního řízení nacházejí v jakémkoliv procesním postavení. Úpravu výslechu v rámci TŘ najdeme v hlavě páte označené jako dokazování. Speciálními zákony k TŘ jsou ZSM a ZOTČ, který podrobněji upravuje výslech dítěte jako svědka či oběti.

Nutno doplnit, že vedle termínu výslechu TŘ používá termín podání vysvětlení. Tyto dva termíny se od sebe liší procesní stránkou, nikoliv jejich faktickým provedením. Z kriminalistického hlediska tyto dva úkony splývají.

⁴¹ Op. cit., čl. 23 směrnice 2012/29/EU.

⁴² Op. cit., čl. 10 směrnice 2012/29/EU.

⁴³ Op. cit., čl. 24 směrnice 2012/29/EU.

⁴⁴ Op. cit., čl. 25 směrnice 2012/29/EU.

2.2.1 Výslech v postavení pachatele

Výslech pachatele provinění je tedy nutno rozlišovat podle jednotlivých fází trestního řízení, a to na postup před zahájením trestního stíhání, vyšetřování a výslech v hlavním líčení před soudem.

ZSM upravuje specifika výslechu osoby mladší 18 let, jež se nachází v postavení pachatele. Tzn. jedná se o případy výslechů, které směřují ke zjištění skutečností, zda se mladistvý svým protiprávním jednáním dopustil provinění nebo dítě mladší 15 let činu jinak trestného. V případě, že se jedná o výslech svědka a poškozeného, uplatňují se pravidla podle TŘ a ZOTČ, ZSM žádné specifikum pro osoby mladší 18 let v tomto postavení neupravuje.

§ 57 ZSM upravuje pouze výslech mladistvého obviněného. Tím se stává od doručení usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 TŘ. Vzhledem k této právní úpravě je třeba procesně odlišovat výslech mladistvého obviněného od ostatních výslechů. Jedná se o výslech mladistvého podezřelého podle § 158 odst. 3 písm. a) TŘ. O tom se sepisuje úřední záznam a slouží k ověření, zda je podezření důvodné, a také k případné realizaci práva na obhajobu. Dále upravuje výpověď zadržného podezřelého dle § 76 odst. 3 a 5 TŘ. U této výpovědi se sepisuje protokol a mladistvý má právo na obhájce, který může být účasten výslechu týkajícího se zadržení osoby. V případě, že však obhájce není do 48 hodin dostižitelný, výslech se provede i bez jeho přítomnosti. Posledním výslechem je výpověď mladistvého jako podezřelého ve zkráceném řízení podle § 179 b) odst. 3 TŘ. Dalšími úkony, u kterých je obligatorní provést výslech před jejich zahájením nebo v průběhu, jsou například výslechy před vzetím do vazby, k obsahu obžaloby nebo k uplatňované náhradě škody dle § 69 odst. 5, § 76 odst. 3, § 77 a 207 odst. 1 TŘ. U všech zmíněných výslechů je vhodné analogicky aplikovat ustanovení § 57 ZSM vzhledem k tomu, že se jedná o přípustnou analogii ve prospěch mladistvého podezřelého z provinění.⁴⁵

V případě výslechu mladistvého, který je v postavení pachatele, ZSM zdůrazňuje požadavek ohleduplnosti a šetření osoby mladistvého. To se projevuje v postupu a provedení výslechu, v rámci kterého nesmí dojít k narušení psychické a sociální rovnováhy dítěte, jeho další vývoj by měl být tedy jakýmkoliv procesním úkonem co nejméně ohrožen. Cílem by mělo být jednat s mladistvým pachatelem tak, jak to vyžaduje význam a výchovný účel řízení. Zároveň je třeba co nejvíce omezit negativní vliv výslechu na jeho osobnost, psychiku a sociální vztahy. Dle judikatury Nejvyššího soudu je za narušení psychického stavu mladistvého

⁴⁵ ŠÁMAL, Pavel. § 57 [Výslech mladistvého]. In: ŠÁMAL, Pavel; VÁLKOVÁ, Helena; SOTOLÁŘ, Alexander; HRUŠÁKOVÁ, Milana a ŠÁMALOVÁ, Milada. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2011, s. 509.

pachatele považován například výslech za záměrně vytvořených okolností. Takovými okolnostmi může být to, že výslech bezprostředně navazuje na eskortu mladistvého, která byla provedena v dlouhém časovém úseku nebo v nočních hodinách za aktivní účasti většího počtu vyslychajících. V takovém případě by se jednalo o nedovolený nátlak na mladistvého a jedná se o podstatnou vadu výslechu.⁴⁶

OČTŘ musí pro výslechy těchto osob zajistit osoby, které jsou proškolené na práci s mládeží. V případě výslechu osoby mladší 18 let je nezbytné brát ohled na dostatečně nevyzrálou osobnost pachatele, nemělo by tedy docházet k jakékoliv formě nátlaku a vyslychající by měl o to více dbát o zaručení všech jeho práv.⁴⁷

Klíčovým faktorem pro úspěšné vedení výslechu a vyvození trestněprávních důsledků je posouzení dostatečné rozumové a mravní vyspělosti vyslychaného. Rozsah rozumové a mravní vyspělosti, které vyslychaný dosáhl, určuje to, jakým způsobem a do jaké míry je schopen chápat závažnost svého jednání a zároveň zda byl schopen rozpoznat jeho protiprávnost. Dle usnesení Nejvyššího soudu se tyto dvě složky navzájem ovlivňují, není tedy vhodné je posuzovat izolovaně, ale naopak ve vzájemných souvislostech. Pouze v odůvodněných případech je možné, aby tato otázka byla řešena dle § 56 ZSM.⁴⁸ To by znamenalo, že mladistvý podstoupí znalecké zkoumání dvěma znalci z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a znalce z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii. V případě, že by znalecké zkoumání potvrdilo nedostatečnou rozumovou a mravní vyspělost, je možné nevyvodit trestněprávní důsledky. Zákon v § 5 odst. 2 ZSM nevylučuje uplatnění civilně procesních předpisů, a je tak možné uložit opatření podle § 93 ZSM, které mohou být uložena dětem, které nebyly při spáchání činu jinak trestného odpovědné.

§ 59 ZSM prohlubuje specifikum právní úpravy týkající se zvýšené opatrnosti OČTŘ. Projevem toho je povinnost dozorujícího státního zástupce dbát na šetrné jednání policejního orgánu ve všech úkonech v přípravném řízení (srov. § 57 odst. 1 ZSM).

Posledním významným specifikem upraveným v § 41 odst. 2 ZSM je požadavek na provádění úkonů v trestním řízení (tedy i výslechu) policejním orgánem, státním zástupcem a soudem specializovaným ve věcech mládeže.

⁴⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR - senát ze dne 06.03.1989 sp. zn. 7 To 1/89.

⁴⁷ ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. § 57. In: ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2015, [cit. 25. března 2024]. Dostupné z: www.aspi.cz.

⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.9.2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006.

2.2.2 Výslech v postavení svědka a oběti

Prvotním požadavkem, na který musí OČTŘ klást zvýšený důraz při zahájení výslechu, je poučení dítěte. Při provedení poučení je vždy nutné zohledňovat jeho duševní, rozumovou a mravní vyspělost. To přímo stanovuje § 101 odst. 1 TŘ s důrazem na poučení osob mladších 15 let přiměřeně jejich věku. Při aplikaci tohoto ustanovení se kloním spíše k jeho extenzivnímu výkladu, tedy dle mého názoru by měl OČTŘ takto postupovat i u mladistvých. A to z důvodu, že se jedná o psychicky náročný úkon a ani mladistvé osoby nemají stále úplně ukončený psychický vývoj.

V rámci poučení dítěte mladšího 15 let nesmí být upozorňováno na následky křivého obvinění nebo křivé výpovědi, neboť není trestně odpovědné. To však nevylučuje povinnost OČTŘ k výzvě dítěte mladšího 15 let, aby vypovídalo pravdivě a nic v průběhu výslechu nezamlčovalo. Stejně tak je stěžejní jej upozornit na možnost odepření výpovědi dle § 100 odst. 2 TŘ.⁴⁹

Specifickým ustanovením upravujícím výslech svědka mladšího 18 let je § 102 TŘ. Z dikce ustanovení vyplývá, že speciální úprava dle § 102 odst. 1 a 2 TŘ se aplikuje jen v případech, kdy má být dítě vyslýcháno o okolnostech, jejichž ožívání by vzhledem k jeho věku mohlo ovlivnit jeho duševní nebo mravní vývoj. O tom, zda se výslech bude vést ohledně těchto okolností, rozhoduje OČTŘ, který má možnost se v rámci složitějších případů předběžně poradit s orgánem sociálně právní ochrany dítěte (dále jen „OSPOD“) nebo jiným vhodným odborníkem. Jinak se i na výslech osob mladších 18 let užijí obecná ustanovení o výslechu svědka. Za splnění podmínek dle § 102 TŘ má být ze strany OČTŘ kladen mnohem větší důraz na šetrnost výslechu, ale i jeho obsahovou stránku tak vyčerpávajícím způsobem, aby nemusel být výslech opakován. Vzhledem k tomu, že klasifikace povahy těchto okolností je zatížena subjektivním vnímáním dítěte, jeho věkem, druhem a povahou trestné činnosti, tedy neexistuje žádné objektivní měřítko, na základě kterého by mohl OČTŘ tyto okolnosti hodnotit. Dle mého názoru je v případě pochybností vhodné tento postup dle § 102 TŘ využít. K tomuto názoru se přikláním s ohledem na použitelnost takového důkazu před soudem. V případě, že měl být výslech proveden dle § 102 odst. 1 TŘ, a nebylo tak učiněno, bude se jednat o důkaz zcela nepoužitelný. To nemůže být zhojeno ani dovršením věku 18 let.⁵⁰

Dalším specifíkem v případě využití § 102 TŘ je obligatorní příbrání OSPOD k výslechu nebo jiné osoby (psycholog, psychiatr, pedagog etc.), která má zkušenost s výchovou mládeže, a to bez ohledu na to, zda se jedná o násilnou kriminalitu nebo například

⁴⁹ § 100 odst. 2 TŘ

⁵⁰ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. září 1993, sp. zn. 7 To 181/93.

kriminalitu majetkovou. Přítomnost je tedy nutná vždy bez ohledu na druh trestné činnosti, a to po celou dobu výslechu. Přítomností výše zmíněných osob má být za jejich aktivní účasti zajištěno správné provedení výslechu. Také mohou zhodnotit duševní a mravní vývoj dítěte.

Výčet možných přítomných osob, které se mohou účastnit výslechu, tím není ukončen. K výslechu dítěte mohou být přibráni i rodiče, lze-li důvodně očekávat, že tato přítomnost povede ke správnému provedení výslechu. Jedná se opět o rozhodnutí ryze individuální. U malých dětí je mnohdy přítomnost rodičů nutností, jelikož se dítě v jejich přítomnosti cítí více v bezpečí, a je tedy snazší s ním navázat kontakt. Naopak to neznámá, že u některých dětí zejména ve vztahu k násilné trestné činnosti nemůže přítomnost rodiče mít následek velmi negativní. Dítě se může uzavřít, stydí se vypovídat a též vzniká nebezpečí sugestivního ovlivnění. Z toho vyplývá, že k výslechu nemohou být přibráni rodiče, kteří jsou jakýmkoliv nevhodným způsobem zainteresováni na obsahu výpovědi, ani ti, kteří vykazují určitou zaujatost vůči OČTŘ či vykazují jakékoliv jiné nevhodné chování rodiče, které dítě silně pociťuje a poté by se mohlo odrazit v míře sugesce u jeho výpovědi.⁵¹

Důležitým právem, kterým disponují všechny přibrané osoby, je právo učinit návrh na odložení, přerušeni nebo ukončení výslechu. Hlavním východiskem pro využití těchto opatření je nepříznivý vliv výslechu na psychický stav svědka. OČTŘ je návrhu těchto opatření zásadně povinen vyhovět, a to za předpokladu, že je dostatečně odůvodněn. Nevyhovění z jeho strany by mělo být výjimečným jevem např. v případě hrozícího nebezpečí z prodlení, které dosahuje takové intenzity, která převyšuje negativní vliv na psychický stav svědka mladšího 18 let.⁵²

§ 102 odst. 2 TŘ stanovuje za účelem omezení prohloubení primární újmy a vzniku újmy sekundární pravidlo týkající se vedení výslechu, tak aby nemusel být opakován. K opakování výslechů dětských svědků by mělo docházet jen v nezbytných případech. TŘ obsahuje speciální úpravu, která dává možnost důkaz výpovědi provést na základě rozhodnutí soudu přečtením jeho protokolu nebo přehráním zvukového či obrazového záznamu i bez splnění požadavku dle § 211 odst. 1 a 2 TŘ. S tímto požadavkem souvisí nutnost, aby byl výslech veden komplexně, zaměřen na všechny skutečnosti potřebné pro vyšetřování a jeho protokolace byla zaznamenána, co nejpodrobněji. Protokol o výslechu dítěte by měl obsahovat všechny otázky vyslychajícího, doslovný přepis dětské výpovědi bez formulačních úprav, popis chování během celého výslechu a reakce na jednotlivé otázky. U dětí mohou být neverbální

⁵¹ KACAFÍRKOVÁ, Marcela. *Výslech nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení*. Právo a rodina. 2000, 2(10), str. 17.

⁵² PÚRY, František. § 102 [Výslech dítěte]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. [online databáze]. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1498. [citace 15. února 2024]. Dostupné z: www.beckonline.cz

projevy mnohdy velmi určující. Není možné, aby byl výslech v protokolaci jakkoliv přeformulován. Mělo by se v co největší možné míře zachovávat jeho autentické znění.⁵³ V protokolech o výsleších, které jsem měla možnost číst a analyzovat, byl tento požadavek většinou dodržen. V protokolech byla zachována jak autenticita výpovědi, tzn. slangové výrazy, sprostá slova, různá označení, kterému rozumělo dítě (vyšetřovatel po vysvětlení tyto pojmy také používal), ale i přesný popis reakcí a různých pohybů vyslýchaného, tzn. například klepání, nervozita, praskání gumičkou o ruku a mnoho dalších. U násilné trestné činnosti byl vždy výslech dětí nahráván prostřednictvím technického zařízení a jeho záznam přiložen do spisu. V rámci řízených rozhovorů jsem se nesetkala s názorem, že by u násilné trestné činnosti takto policejní orgán v praxi nepostupoval. Naopak je na pořízení obrazového a zvukového záznamu u tohoto druhu kriminality kladen značný důraz. Výslechy, které se týkají jiného druhu kriminality, např. majetkové, se však nenahrávají.

V ustanovení § 102 odst. 3 TŘ je stanoveno, že dětem je možné pokládat otázky pouze prostřednictvím OČTŘ. Toto ustanovení se týká všech okolností, nikoliv jen těch podle § 102 odst. 1 TŘ. Vztahuje se na všechna stadia trestního řízení a jeho účelem je zabránění nevhodných otázek a vzniku sekundární újmy, která by mohla potenciálně špatně nadefinovaným a necitlivým dotazem vzniknout. Dle mnou zjištěných informací z řízených rozhovorů s tímto problémem nebývá v přípravném řízení, kdy se ve většině případů výslechu neúčastní přímo pachatel, ale spíše jeho obhájce. Většina OČTŘ v rámci přípravného řízení si nechá dokonce otázky ze strany obhajoby předem předložit a dopředu zhodnotí jejich vhodnost, popřípadě je sám se souhlasem obhajoby přeformuluje, a to i v případě, že by obviněný neměl obhájce. Úskalí může nastat během hlavního líčení v případě, že se jej svědek účastní. Otázky jsou sice pokládány přímo soudem, ale už jen hlas obviněného, který otázky prostřednictvím soudu pokládá, může v dětském svědkovi vyvolat nepříznivé následky.⁵⁴

Postavení oběti upravuje ZOTČ. Tento poskytuje oběti trestné činnosti vyšší míru ochrany, než kterou přiznává samotný TŘ svědkovi dle § 102 TŘ. Úprava ZOTČ je ve vztahu k výslechu vyjádřena v hlavě II., dílu 5., v které poskytuje ochranu obětem před sekundární viktimizací. Právní úprava v § 18 až 21 ZOTČ klade zvýšené nároky na OČTŘ, které provádějí výslechy obětí, popř. zvláště zranitelných obětí.

§ 18 odst. 1 ZOTČ striktně upravuje kladení otázek do intimní oblasti oběti. Účelem tohoto ustanovení je omezení kladení otázek intimního charakteru, které nemají souvislost s danou věcí. Lze je pokládat tehdy, pokud je to nezbytné pro objasnění významných skutečností

⁵³ Op.c., KACAFÍRKOVÁ, Marcela. *Výslech nedospělých...*, str. 13.

⁵⁴ Příloha č. 2 – řízený rozhovor č. 2.

pro trestní řízení, ty jsou dány předmětem dokazování. Intimní oblast není zákonem vymezena a nelze ji ani exaktně vymezit. V zákoně je demonstrativně upravena oblast sexuality, avšak důvodová zpráva k zákonu uvádí, že se nemusí jednat jen o tuto oblast, jelikož intimita je oblastí daleko širší.⁵⁵ Může se tedy jednat o násilný zásah do integrity oběti, lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo osobnostní sféry jakéhokoliv charakteru. Při výslechu je tak na zvážení oběti a vyslychajícího, co za tuto oblast považují. § 18 odst. 2 ZOTČ také upravuje právo oběti podat proti takto položené otázce námitku. V případě nutnosti kladení otázek do intimní oblasti vyslychajícím zákon upravuje požadavek zvláštní šetrnosti. Zákon specifikuje i formulaci otázek. Ze strany vyslychajícího musí být otázky přizpůsobeny nejen věku, ale i osobním zkušenostem a duševnímu stavu oběti s vyšší mírou ohleduplnosti. Pokud bude tedy osoba v postavení svědka podle § 102 odst. 2 TŘ zároveň i v postavení oběti, použije se při jejím výslechu § 18 ZOTČ. Dle Jelínka a Gřivny se výše zmíněné pravidlo použije jak u výslechu oběti jako svědka, tak i v případě podání vysvětlení, byť to z textu zákona jednoznačně nevyplývá.⁵⁶

Dalším podstatným právem, které je obětem v § 19 odst. 1 ZOTČ přiznáno, je možnost výběru pohlaví vyslychajícího. To koresponduje s požadavkem výše zmíněné směrnice EU, právo volby osoby stejného pohlaví je v ZOTČ upraveno nad rámec dané směrnice EU, a to hned v několika ohledech. Ve srovnání se směrnicí zákon nerozlišuje charakter TČ (směrnice uvádí pouze některé formy násilí), dává oběti na výběr, jakou osobu vyslychajícího si zvolí ve vztahu k jeho pohlaví, a nerozlišuje, zda v přípravném řízení provádí výslech státní zástupce nebo policejní orgán (směrnice nepovoluje použití při výslechu státním zástupcem nebo soudcem). Nutné je také zdůraznit, že právo oběti se účelně dovolávat volby pohlaví je omezeno pouze na přípravné řízení. Kdyby tomu tak nebylo, bylo by to v rozporu s právem obviněného na zákonného soudce.⁵⁷ Předpokladem pro využití daného práva je ústní či písemná žádost osoby, která je v postavení zvlášť zranitelné oběti, a nebrání-li vyhovění žádosti důležité důvody. Tímto důvodem by mohlo být provedení výslechu, popř. podání vysvětlení jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon ve smyslu ustanovení § 160 odst. 4 TŘ za podmínek

⁵⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), s. 22.

⁵⁶ GŘIVNA, Tomáš. § 18 [Podání vysvětlení a výslech oběti]. In: GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. [online databáze]. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 119. [citace 15. února 2024]. Dostupné z: www.beckonline.cz.

⁵⁷ GŘIVNA, Tomáš. § 19 [Podání vysvětlení a výslech osobou stejného nebo opačného pohlaví]. In: GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. [online databáze]. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 121, [citace 15. února 2024]. Dostupné z: www.beckonline.cz.

§ 158a TČ či § 158 odst. 9 věta druhá TR), to vše ve spojení s nemožností zajištění osoby stejného nebo opačného pohlaví.⁵⁸

§ 20 ZOTČ upravuje rozšíření obecných zásad zacházení (§ 3 odst. 2 ZOTČ) se zvláště zranitelnou obětí při jejím výslechu. Na rozdíl od předchozích dvou paragrafů musí tyto obecné zásady dodržovat větší okruh osob, které se s obětmi dostávají do kontaktu. Právní úprava se vztahuje nejen na OČTR (Policie ČR, státní zástupce, soudy), ale i další orgány veřejné moci, jakož i subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, poskytovatele zdravotních služeb, znalce, tlumočníky a obhájce, a to v jakékoliv fázi trestního řízení.

Zákonodárce reflektoval specifika výslechu do několika základních pravidel, a to:

- vedení výslechu s patřičnou citlivostí s ohledem na konkrétní okolnosti,
- výslech provádí osoba k tomu proškolená, v prostorech k tomu upravených,
- výslech má být proveden tak, aby nedošlo k jeho opakování,
- v případě opakování výslechu by jej měla provádět stejná osoba,
- eventualita zamezení vizuálních kontaktů oběti s pachatelem za využití technických prostředků v případě, že tomu nebrání vážné důvody.⁵⁹

Poslední právo, které se vztahuje k výslechu oběti, je upraveno v § 21 ZOTČ, ten rozšiřuje okruh osob, které mohou být účastny výslechu. Jedná se o možnost oběti si k výslechu přibrat důvěrníka. Úlohou důvěrníka je doprovod oběti, které by měl poskytovat především psychickou podporu při provádění úkonu. Důvěrník nemůže svojí přítomností jakkoliv zasahovat do průběhu prováděného úkonu. Důvěrník je pozitivně vymezen jako fyzická osoba, která má plnou způsobilost k právním úkonům. Negativní vymezení určuje okruh osob, které nemohou být důvěrníkem oběti, a to obhájce, obviněný, svědek, znalec nebo tlumočník. Tak je tomu z důvodu neslučitelnosti osoby důvěrníka. Osoba důvěrníka může být však zároveň zmocněncem. To by znamenalo, že důvěrník má všechna práva zmocněnce oběti, a může tak například zasahovat i do průběhu prováděného úkonu (podat námítky proti obsahu protokolu). § 21 ZOTČ otevírá příležitost pro rodiče oběti účastnit se výslechu z jiného titulu než jeho vztahu k dítěti, jak je tomu v TR. I přesto tato možnost může být omezena v souvislosti s § 21 odst. 4 ZOTČ, která upravuje vyloučení důvěrníka, a to z důvodu narušování průběhu úkonu

⁵⁸ DURDÍK, T., ČÍRTKOVÁ, L., HÁKOVÁ, D., VITOUŠOVÁ, P. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář*. [online databáze]. § 19 an. Wolters Kluwer, 2018, aktualizováno k 1.červenci 2018 [cit. 21. března 2024]. Dostupné z: www.aspi.cz.

⁵⁹ Op. cit., § 20 ZOTČ.

nebo ohrožení dosažení účelu úkonu. V případě, že důvěrníkem dítěte nebude rodič, má právo na to, aby dítěti osobu důvěrníka zvolil.⁶⁰

2.3 Kolize práva obviněného na zajištění spravedlivého procesu a práva na zvláštní ochranu dítěte

Úkonem před zahájením trestního stíhání vůči osobě mladší 18 let může být povinnost podání vysvětlení. Jedná se o institut, který slouží OČTŘ k prověřování a objasňování skutečností, která provádějí u podezřelého ještě před zahájením trestního stíhání. Procesním rozdílem od výsledku provedeného po vydání usnesení o zahájení trestního stíhání je skutečnost, že o podaném vysvětlení sepisuje policejní orgán úřední záznam, nikoliv protokol o provedeném výsledku. Úřední záznam o podaném vysvětlení zásadně nelze použít jako důkaz u soudu. Slouží ke zvážení návrhu státního zástupce a obviněného, zda osoba, která jej podala, byla vyslechnuta jako svědek. Soudu slouží k úvaze, zda takový důkaz provede. Lze tak učinit pouze za splnění podmínek dle § 211 odst. 6 TŘ.⁶¹

Povinnost policejního orgánu v tomto případě spočívá ve vyrozumění zákonného zástupce nebo opatrovníka nezletilého ještě před provedením úkonu. Výjimkou je situace, za které není možné úkon odložit a vyrozumění těchto osob nelze zajistit.⁶² K této povinnosti se vyjádřil ve svém usnesení i Nejvyšší soud, který dovodil druhou povinnost policejního orgánu spočívající v umožnění přítomnosti zákonného zástupce nebo opatrovníka. Přibrání rodiče k podání vysvětlení je více než vhodné v případě, že jeho přítomnost může přispět ke správnému provedení výsledku. Existují však výjimečné situace, kdy policejní orgán může přítomnost těchto osob vyloučit. K vyloučení musí objektivně posoudit konkrétní situaci a podložit ji vážnými důvody. Těmito důvody může být například obava, že nezletilý nebude před rodičem vypovídat, došlo by k podstatnému snížení získání věrohodné výpovědi, obavy z reakce rodiče nebo za situace, kdy má policejní orgán podezření na to, že rodič přímo navádí nezletilého k protiprávnímu jednání.⁶³

Dle § 158 odst. 9 TŘ je možné vyslechnout děti i jako svědky před zahájením trestního stíhání, a to v případech, kdyby výpověď na základě odůvodněného předpokladu mohla mít rozhodující význam pro zahájení trestního stíhání.⁶⁴ Použití tohoto postupu v případě nezletilých osob nevnímám jako příliš vhodné (právě u násilných trestných činů), a to vzhledem

⁶⁰ PÚRY, František. § 101 [*Poučení svědka a průběh výsledku*]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. [online databáze]. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1482. [citace 24. března 2024]. Dostupné z: www.beckonline.cz

⁶¹ Nález Ústavního soudu ze dne 2.11.2022, sp.zn. III. ÚS 808/22.

⁶² Op. cit., § 158 odst. 5 TŘ.

⁶³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2018, č. j. 8 Tdo 335/2018-24.

⁶⁴ Op. cit., § 158 odst. 9 TŘ.

ve vztahu k navazující právní úpravě v § 164 odst. 4 TŘ. Ta umožňuje opakování takového úkonu na návrh obviněného po zahájení trestního stíhání. Nezletilý se za použití takového postupu může dostat do situace, kdy bude muset svoji výpověď před policejním orgánem opakovat za účasti obviněného nebo jeho obhájce. Pokud nebude tento postup použit před policejním orgánem, je možné, že obviněný využije svého práva domáhat se výsledku nezletilého svědka přímo u soudu.

Pokud by se jednalo o dětského svědka nebo poškozeného, který byl přítomen nebo byl dokonce obětí velmi závažné násilné trestné činnosti, jeví se mi jako vhodnější alternativa provedení výsledku jako neopakovatelného úkonu.⁶⁵ Využití takového postupu také kvitují ve svém komentáři Šámal a kol. v rámci jejich demonstrativního výčtu neopakovatelných úkonů.⁶⁶ Dle § 158a TŘ lze takto postupovat na návrh státního zástupce za účasti soudce. Soudce je zde brán jako garant zákonnosti průběhu výsledku. Jeho přítomnost má tak vyvažovat znevýhodnění práva obviněného se sám nebo prostřednictvím obhájce účastnit výsledku a klást svědkovi dotazy. Důležité je zdůraznit, že soudce se žádným způsobem nepodílí na obsahu výsledku nebo kladení otázek. Může tak činit pouze v případech, kdy by se jednalo o otázky sugestivní či kapciózní.⁶⁷ V případě aplikace nabízené alternativy je vždy nutno vzít v potaz, že v rámci provedení neopakovatelného úkonu může dojít k neadekvátnímu zásahu obviněného na spravedlivý proces. Tedy může tak dojít k narušení kontradiktornosti řízení, proto je použití výše zmíněného postupu třeba vždy pečlivě zvažovat vzhledem ke konkrétním okolnostem každého případu.

V tuto chvíli se dostávají do kolize dvě práva, a to právo obviněného na zajištění spravedlivého procesu a právo na zvláštní ochranu nezletilého. Právo spravedlivého procesu je zakotveno v Úmluvě o ochraně základních lidských práv a svobod (dále jen „EÚLP“) a čl. 37 odst. 3 LZPS. Článek 6 odst. 3 písm. d) EÚLP poskytuje obviněnému právo „*vyslychat nebo dát vyslychat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek jako svědků proti sobě*“.⁶⁸ Tzn. právo obviněného seznámit se s důkazy proti němu a umožnit mu se jim bránit, tedy být přítomen výsledku tohoto svědka a klást mu otázky. Právo na zvláštní ochranu nezletilého je stanoveno jak v článku 32 odst. 1 věty druhé LZPS,

⁶⁵ Neopakovatelným úkonem je takový úkon, který nebude možno před soudem provést (§ 160 odst. 4 TŘ).

⁶⁶ ŠÁMAL, Pavel, RŮŽIČKA, Miroslav. § 160 [Postup při zahájení]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2079.

⁶⁷ STRÍŽ, I. § 158a [Provádění neodkladných a neopakovatelných úkonů za účasti soudce]. In: DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. *Trestní řád: Komentář*. [online databáze]. Wolters Kluwer [cit. 31. března 2024]. Dostupné z: www.aspi.cz.

⁶⁸ Čl. 6 odst. 3 písm. d) Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

tak také v Úmluvě práv o ochraně dítěte, přičemž je tato zvýšená ochrana realizována v § 102 TŘ.⁶⁹

V případě řešení kolize těchto dvou základních práv je rozhodná maxima, dle které lze jedno základní právo omezit v zájmu druhého základního práva. Nutnou podmínkou pro opodstatněnost priority jednoho ze dvou kolizních práv je využití všech minimalizací zásahu do druhého z nich.⁷⁰ Pro OČTŘ vyplývá povinnost v každém individuálním případě poměřovat a zvažovat, zda převládá zájem na ochraně nezletilého dítěte nebo práva na spravedlivý proces. Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve věci Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království (rozsudek velkého senátu ze dne 15. 12. 2011 č. 26766/05 a č. 22228/06) k případnému omezení práva na spravedlivý proces stanovil tři základní kritéria. Prvním kritériem pro omezení práva obviněného na spravedlivý proces je existence dostatečně odůvodněných a závažných důvodů pro neopakování výpovědi. Těmito důvody v rámci násilné trestné činnosti může být například významná obava sekundární viktimizace a vzniku duševní poruchy u nezletilého stanovené znalci z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a klinické psychologie.⁷¹ Oproti tomu druhým kritériem je skutečnost, že by výpověď z přípravného řízení neměla být jediným podstatným důkazem, na kterém by se odsouzení zakládalo (srov. Balšán proti České republice, č. 1993/02, ze dne 18. 7. 2006; Rachdad proti Francii, č. 1846/01, ze dne 3. 2. 2004; Fausciana proti Itálii, č. 4541/02, ze dne 1. 4. 2004). Jako třetí kritérium byla stanovena existence procesních záruk, které vyváží nemožnost obhajoby svědka vyslechnout. Takovou relativní procesní zárukou je podle české právní úpravy v případě výslechu svědka jako neopakovatelného úkonu přítomnost soudce a OSPOD, popř. jiné osoby, která má zkušenosti s výchovou mládeže, a zároveň pořízení obrazového nebo zvukového záznamu, který může být přehrán jako důkaz u soudu.⁷²

Stran druhého kritéria je významný restriktivní výklad výpovědi jako jediného podstatného neboli rozhodujícího důkazu. Tzn. jedná se o takový usvědčující důkaz, který je schopen svou důležitostí s velkou pravděpodobností ovlivnit výsledek řízení. Proto čím je větší význam rozhodujícího důkazu, tím se zvyšuje míra nespravedlnosti vůči obviněnému, který neměl možnost dětského svědka vyslechnout, a tak rozporovat jeho výpověď. Aby mohlo převážet právo na zvláštní ochranu dítěte, je nutné, aby v řízení existovalo co nejvíce dalších důkazů, které tento rozhodující důkaz eminentně podpoří. Tedy pokud bude výpověď dětského

⁶⁹ ŠÁMAL P. a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156 Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1503.

⁷⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94.

⁷¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.9. 2019, č.j. 6 Tdo 706/2019-883.

⁷² Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 12. října 2017, sp. zn. 2 To 79/2017.

svědka podpořena dalšími podpůrnými důkazy jako například znaleckými posudky, kamerovými záznamy nebo dalšími výpověďmi jiných svědků, bude posouzení, zda šlo o rozhodující důkaz, záviset na síle těchto podpůrných důkazů. Z tohoto výkladu vychází premisa, čím silnější budou podpůrné důkazy, tím se snižuje pravděpodobnost, že výpověď dětského svědka bude brána za rozhodující důkaz na základě kterého by došlo k odsouzení obžalovaného.⁷³ Současně by měl být také kladen důraz na jednoznačné prokázání o věrohodnosti výpovědi nezletilého. V rámci konzultací, které jsem měla možnost s vyšetřovateli vést, vycházelo z jejich praxe, že se mnohdy setkávají s falešnými výpověďmi dětí, které jsou často motivované pomstou nebo touhou po pozornosti.

K vymezení třetího kritéria mám z hlediska vyvážení nevýhody obviněného dle aktuální praxe největší výhrady. Jak již bylo zmíněno výše, danou procesní zárukou je přítomnost soudce při podávaném vysvětlení. Pouhou přítomnost soudce při prováděném úkonu nevnímám jako dostatečně vyvažující z hlediska oprávnění přiznaných soudci, jelikož ta ani zčásti nepokrývají roli obhájce. Soudce sice dohlíží na zákonné procesní provedení výslechu a tím zajišťuje i jeho objektivitu, avšak se domnívám, že tímto není ani parciálně nahrazena role obhájce, který může rozporovat danou výpověď a klást svědkovi dotazy. Plně tak souhlasím s názorem Fryštáka, který tvrdí, že by bylo žádoucí, aby soudce mohl do výslechu zasahovat i po stránce věcné, tedy kladením otázek svědkovi.⁷⁴ Vzhledem k současné právní úpravě a dostání závazkům vyplývajících ze závěrů ESLP bych vnímala jako zcela vhodné rozšíření oprávnění soudce k zajištění větší míry vyvážení dané kolize.

Dalším návrhem pro posílení práv podezřelého by mohlo být zajištění přítomnosti obhájce ad hoc ze seznamu advokátů ex offo. V případě, že by došlo k zahájení trestního stíhání, ochrana obviněného by byla právě zaručena tím, že již při postupu před zahájením trestního stíhání by byl advokát úkonu přítomen. Po případném usnesení zahájení trestního stíhání by mohlo dojít k přidělení právě tohoto ex offo obhájce, popř. předání věci obhájci na základě volby obviněného. Samozřejmě by to nákladově navíc zatěžovalo stát, ale mohlo by se jednat o jednu z možností vyvážení práv před zahájením trestního stíhání.

Pro zajímavost jsem porovнала poslední změnu připravované rekodifikace TŘ, i když se od ní fakticky upustilo. Zajímalo mě, zda v ní bylo reflektováno rozšíření práva soudce při neopakovatelném úkonu, to řešeno vůbec nebylo. Naopak dokonce upravovala jejich zúžení, kdy přítomnost soudce při neopakovatelném úkonu by již nebyla obligatorním požadavkem.

⁷³ Rozsudek ELSP ze dne 15. prosince 2011 ve věcech č. 26766/05 a 22228/06 – Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království.

⁷⁴ FRYŠTÁK, Marek. *Přípravné řízení de lege ferenda*. Trestněprávní revue, 2015, roč. 14, č. 6, s. 136.

A mohla by být uskutečněna pouze na návrh státního zástupce. K posílení práv podezřelého však reflektovala možnost ustanovení advokáta v rámci přípravného řízení soudem, a to na žádost státního zástupce.⁷⁵

Závěrem je, že v případě, pokud se OČTŘ na základě závažných důvodů rozhodne vyslýchat o okolnostech uvedených v § 102 odst. 1 TŘ již v přípravném řízení dle § 164 odst. 1 věta třetí TŘ, je potřebné provádět výslech tak, aby nebyl opakován, dbát na použitelnost takového důkazu v hlavním líčení a zároveň klást důraz na jeho nezpochybitelnost v rámci kontradiktornosti jeho provedení vzhledem k věrohodnosti výpovědi, tu by tak měl nejlépe podpořit dalšími důkazy. V případě, že takovýto postup nebude dodržen nebo využit, může dojít k porušení práva obviněného na spravedlivý proces.⁷⁶

⁷⁵ Aktuální verze návrhu nového trestního řádu ke dni 14.10. 2022 [online]. justice.cz, [cit. 31. března 2024]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/rekodifikace-trestniho-prava-procesniho>.

⁷⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 09.08.2023, č.j. 4 Tdo 666/2023-703.

3 Taktika výslechu dítěte

3.1 Příprava výslechu

Fáze přípravy výslechu lze rozdělit na dvě relativně samostatné fáze, a to analytickou a syntetickou fázi. Cíl analytické fáze spočívá v ujasnění si okruhu všech okolností objasňované události. Tato fáze obsahuje analýzu dosud nashromážděných důkazů, tzn. protokoly o provedených úkonech, znalecké posudky, odborná vyjádření, zajištěné stopy, věcné a listinné důkazy nebo také pomocné materiály, jako jsou například o osobnosti pachatele, zjišťování určitých vztahů nebo bývalých styků, zjišťování různých zvláštních poznávacích znamení nebo výsledky různých lustrací z evidenčních systémů.⁷⁷

Dále analytická fáze obsahuje analýzu znalostí, schopností a psychického stavu vyslychajícího, která spočívá v uvědomění vyslychajícího v tom, zda je aktuálně schopen provést kvalitní výslech. Tedy zda nechová k dítěti určité antipatie nebo blízkost například vzhledem k jeho věku nebo druhu trestné činnosti, které by mohly výslech negativně poznamenat. Dále je důležité se zamyslet nad pohlavím a vzhledem vyslychajícího. U dětských obětí není vhodné, aby vyslychající svým zevnějšek nebo oblečením připomínal osobu pachatele. V případě výslechu dívek v rámci trestných činů se sexuální podtextem je doporučeno, aby výslech prováděla spíše žena. To samozřejmě ale neznamená, že pokud podle zjištěných informací dítě reaguje lépe na muže, že jej nemůže provádět muž. U svědků a obětí by měl vyslychající provádět výslech v občanském oděvu, nikoliv v uniformě. V některých případech není ani vhodné, aby byl ve výslechové místnosti přítomný uniformovaný policista. Naopak pokud se bude jednat o výslech pachatele provinění, je žádoucí uniformovanost policistů jako výchovný a lehce odstrašující prvek.⁷⁸

Poslední částí analytické fáze je analýza osobnosti vyslychaného dítěte, která je velmi stěžejní. Proto by si vyslychající měl zajistit co nejvíce informací o jeho osobě, tzn. zaměřit se na rozumovou a mravní vyspělost, vlastnosti, schopnosti, zájmy a aktuální zdravotní stav. Operativní činností musí být zjištěno prostředí, ze kterého dítě pochází, jaké jsou jeho poměry ve vztahu k rodině, jaké má vztahy ve škole nebo různých dětských kroužcích či skupinách. Také je vhodné zjistit jeho vztah k autoritám, čeho se bojí a komu více důvěřuje (spíše muži, nebo ženě).⁷⁹ Pro vyslychajícího je stěžejní, aby zjistil, do jaké míry je u dítěte rozvinuta

⁷⁷ MUSIL, Jan; KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 328 – 330.

⁷⁸ Op.c., KUBÍK, Ondrej. *Investigativna psychológia*, s. 101.

⁷⁹ KOUBOVÁ, Eva. *Výslech*. In: MUSIL, Jan a kolektiv. *Kriminalistika*. 1994, s. 157.

schopnost správně vnímat, uchovat a reprodukovat významné skutečnosti, zda pochopí své procesní postavení a význam trestního řízení.⁸⁰ Tato fáze spočívá nejen v rozboru dostupných materiálů a informací o vyslychané osobě a jejích poměrech, ale také v přímém pozorování osoby v počáteční fázi výslechu.

Účelem této analýzy je získání co možná nejvíc dostupných podkladů pro zvolení vhodného přístupu k vyslychané osobě, jakož i k rozhodnutí o taktických postupech a záměrech, díky nimž se vyslychající bude snažit získat co nejvíce úplnou a pravdivou výpověď. Potřebné informace je možné zjistit nejen z výše zmíněných důkazů, ale také například z jiného spisového materiálu, provedením šetření v místě bydliště, popř. také při prvním navázání kontaktu ještě před začátkem výslechu.⁸¹ Poznatky o dítěti by měly být zjištěny před výslechem, pokud je to možné. A to proto, aby se předešlo zbytečnému zatěžování dítěte.

Syntetická fáze je již vrcholem přípravy výslechu. Vyslychající v ní již na základě poznatků zjištěných z analytické fáze přípravy modeluje možný průběh výslechu. Rozděluje se na obecnou a zvláštní část. V obecné části vyslychající rozhoduje o formě výslechu dle procesního postavení, vytyčuje si předmět a cíl výslechu a zároveň zařazuje výslech do procesu vyšetřování dle druhu trestného činu. Dále volí předpokládaný taktický postup. Jako stěžejní u výslechu dětí je určení místa a času, prostředků dokumentace (zajištění speciální výslechové místnosti), možných a nutných osob, které se daného výslechu budou účastnit, a zajištění demonstračních či asociačních pomůcek. Vyslychající by si měl také před provedením výslechu položit otázky směřující na okolnosti, které mohly významně ovlivnit kvalitu a kvantitu paměťových stop dítěte, jelikož děti vnímají pojetí času rozdílně. U svědka se může jednat například o otázky, zda dítě v čase vnímání události bylo unavené, rozrušené, depresivní či pod vlivem léků nebo omamné látky.⁸² Ve zvláštní části vyslychající již vypracovává konkrétní plán výslechu. Forma daného plánu již záleží na daném vyslychajícím a složitosti daného případu.⁸³ Do konkrétního plánu výslechu je vhodné zahrnout motivační rozhovor s dítětem ještě před oficiálním zahájením výslechu na různá témata týkající se například jeho koníčků. Cílem je navození uvolněné atmosféry, bezpečí a důvěry.

⁸⁰ NOVOTNÝ, František. *Zvláštnosti výslechu nedospělců a přestárých osob*. In: KONRÁD, Zdeněk a kol. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*, Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, s. 64.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² KUBÍK, Ondrej. *Investigativna psychológia*. Bratislava: Eurokódex, 2012, s. 100.

⁸³ KONRÁD, Zdeněk; PORADA, Viktor; STRAUS, Jirí a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s. 63.

3.2 Konstrukce výsledku

Výslech lze rozdělit na úvodní stádium výsledku, stádium souvislého líčení (monolog) a stádium otázek a odpovědí (dialog).

Úvodní stádium výsledku spočívá jak ve vyřešení počátečních procesních formalit a náležitostí, jako je ověření totožnosti, poučení o právech a povinnostech a seznámení se s předmětem výsledku, tak v navázání počátečního kontaktu.

Po volném rozhovoru, ve kterém dojde k navázání psychologického kontaktu, výslech přechází do fáze monologické. Vyslýchající dává dítěti prostor k spontánnímu vyličení předmětných skutečností. Vyslýchající by měl dát dítěti dostatečný prostor, neměl by dítě přerušovat, nevyvíjet na něj jakýkoliv nátlak a nepokládat doplňující otázky, dokud nebude monolog ukončen. Monologická část slouží pro další posouzení osobnosti dítěte, jeho intelektu, vyjadřovacích schopností a typu paměti. Už v této fázi může vyslýchající odhadovat, zda má dítě sklony k lhavosti, sugesci, popř. zda zde není určité vodítko proto, že dítě určité skutečnosti zamlčuje. V této fázi výsledku již provádí analýzu výpovědi výsledku dítěte. Na základě praktických poznatků získaných z řízených rozhovorů se tato fáze výsledku zřídka v praxi uplatňuje, nejčastěji je rovnou přistupováno k dialogické části, jedná se tak spíše o teoretické vymezení.⁸⁴

Fáze dialogu slouží k doplnění, konkretizaci a prověření podané výpovědi. Otázky by měly být krátké, jasné a srozumitelné vzhledem k věku dítěte. V případě, že je potřeba, aby dítě v rámci výsledku něco vysvětlilo, není možné jakékoliv podsouvání odpovědi ze strany vyslýchajícího. Vyslýchající musí dbát na riziko zvýšené sugestibility a možnosti, že dítě bude chtít vyhovět autoritě, tedy mít tendenci odpovídat na otázky spíše kladně. V tomto stádiu se podle druhu výsledkové situace mohou uplatňovat taktické postupy, které napomáhají překonat subjektivní nedostatky reprodukce a chybných vzpomínek nebo psychologické působení na lživou výpověď.⁸⁵

Vyslýchající by se měl snažit udržet neutrální postavení, neměl by vyslýchaného, ať je již v jakémkoliv procesním postavení, moralizovat nebo mít nemístné poznámky k daným skutečnostem. Na druhou stranu by také neměl projevovat značné sympatie, slabost nebo určitou nejistotu. Děti spoustu těchto faktorů dokážou vycítit a následkem může být jejich uzavření, neochota spolupracovat nebo také potřeba vypovídat nepravdivě.⁸⁶

⁸⁴ Příloha č. 2 – řízené rozhovory.

⁸⁵ Op.c., MUSIL, Jan; KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Krimi...*, s. 332.

⁸⁶ Příloha č. 2 – rozhovor č. 4.

3.3 Základní taktické postupy výslechu

Taktika výslechu je definována jako „*systém aplikovaných nejefektivnějších taktických postupů pro řešení obecné úlohy výslechu, za kterou považujeme získání pravdivé a úplné výpovědi.*“⁸⁷

Dle teorie jsou za základní taktické postupy považovány:

- a) Formování psychologického kontaktu (uplatňuje se všech stádiích výslechu),
- b) Analýza výpovědi v průběhu výslechu (uplatňuje se všech stádiích výslechu),
- c) Pomoc vyslychanému k překonání zdánlivě zapomenutého a subjektivních nedostatků reprodukce (uplatňuje se především ve stádiu dialogu),
- d) Psychologické působení na lživě vypovídajícího za účelem získání pravdivé výpovědi (uplatňuje se především ve stádiu dialogu).⁸⁸

Formování psychologického kontaktu spočívá ve vybudování důvěry mezi vyslychajícím a vyslychaným dítětem. Prvotní navázání kontaktu zahrnuje představení jeho osoby, ale i osob zúčastněných na výslechu a jejich roli. Tzn. významné je vysvětlit roli OSPOD, aby dítě vědělo, že má vedle sebe osobu, na kterou se může kdykoliv v průběhu výslechu obrátit a za jakým účelem bude přítomna. Vyslychající dítě poučí, vysvětlí průběh výslechu a pokračuje ve volném rozhovoru na jím vybrané téma. U dětí mladších 15 let může být využito různých demonstračních pomůcek, u mladistvých tomu takto zpravidla nebude. U navázání psychologického kontaktu s mladistvým je velmi důležitý první dojem a vybrání správného tématu. Velkou roli hraje také postavení dítěte, ve kterém je vyslycháno. Na oběti a svědky je používán jemnější přístup, tedy ne tolik autoritářský. Stěžejní je správné odhadnutí rozpoložení a povahy dítěte, vhodná intonace hlasu a přizpůsobení se mluvě a prostředí, ze kterého dítě pochází. Výsledkem je navození takové atmosféry, ve které je dítě schopné vypovídat co nejvíce úplně a pravdivě. Vyslychající by se měl snažit zdárně navázaný kontakt udržet po celou dobu výslechu.⁸⁹

Cílem analýzy výpovědi dítěte v průběhu výslechu je rozbor informací, které dítě v průběhu výslechu poskytuje, s informacemi a důkazy dosud zjištěnými. U dětí může docházet ke zkreslení výpovědi na základě psychologických procesů, mohou být ovlivněny rodiči nebo jinými dospělými osobami. Dále je nutné mít na paměti, že zejména mladiství jsou již schopni

⁸⁷ Op.c., KONRÁD, Zdeněk; PORADA, Viktor; STRAUS, Jiří a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika: kriminalistická...*, s. 64.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ KONRÁD, Zdeněk. *Obecně teoretické problémy výslechu*. In: KONRÁD, Zdeněk a kol. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*, s. 12.

vědomě lhát. V takovém případě to budou vyslyšajícím naznačovat zjevné logické rozpory. Často tomu naznačuje používání cizích pojmů nebo výrazů, kdy dítě není schopno výraz vysvětlit nebo pojmu přikládá jiný význam. Také neverbální a paraverbální projevy hrají při nepravdivé výpovědi značnou roli, jelikož děti zpravidla tyto projevy neumí ještě regulovat a maskovat.⁹⁰

Taktický postup uvedený pod písmenem c) se užívá v té chvíli, kdy dítě sice chce vypovídat pravdivě, ale vnímané skutečnosti si vybavuje nepřesně, s mezerami, zkráceně nebo si je nemůže vybavit vůbec. Dochází zde k tomu, že dítě na základě svého vývoje není schopno správně reprodukovat. Tato metoda spočívá v ožívování paměti nebo použití demonstračních pomůcek. Při ožívování paměti zdánlivě zapomenutého si vyslyšající musí uvědomit rozsah vnímání daného dítěte podle jeho věkové skupiny a také ovlivnění jeho vnímání podle toho, v jakém prostředí je vychováváno a pohybuje se. Na základě toho bude schopen odhadnout, jaké detaily mohly dítě zaujmout.⁹¹ Pokud dítě dané skutečnosti nedokáže pojmenovat nebo popsat, použije vyslyšající demonstrační pomůcky „Jája a Pája“ (loutky mohou být používány jak u svědka, poškozeného, tak pachatele)⁹² nebo osloví dítě, aby skutečnost nakreslilo nebo nějakým jiným způsobem demonstrovalo. Může si také pomoci různými obrázky, fotografiemi nebo modely. Přitom však musí být velmi obezřetný k tomu, aby využití těchto pomůcek nesměřovalo k sugestivnímu ovlivňování.

Posledním základním taktickým postupem uvedeným pod písmenem d) je psychologické působení a lživě vypovídající dítě. Jeho využití přichází ze strany vyslyšajícího na řadu v případě, že je třeba vyřešit situaci, kdy dítě při výslechu vědomě lže nebo zamlčuje určité informace. Jeho cílem je dokázat nesmyslnost a neudržitelnost dané výpovědi.⁹³

Kriminalistická taktika rozlišuje tyto dílčí postupy:

1. Odhalení, objasnění a odstranění příčin motivujících lživou výpověď

V případě, že dítě vypovídá u výslechu lživě, bude se zpravidla jednat o lež, která není tak promyšlená a bude zejména založena na citech (např. strach před rodiči, kamarády v rámci vyloučení ze skupiny, z trestu, ze msty nebo pocity studu). Výjimkou nejsou ani falešná sebeobviňování v rámci ochrany dospělé osoby. Vyslyšající má při překonávání lživé výpovědi dítěte větší šanci než u dospělého. Nutné je vždy odhalit motiv lživé výpovědi. Motivem může být kromě strachu nepříznivá procesní situace dítěte. U dívek v pubertě se často

⁹⁰ Op.c., NOVOTNÝ, František. *Zvláštnosti výslechu...*, s. 68 - 69.

⁹¹ Tamtéž, s. 70.

⁹² Čl. 8 závazného pokynu policejního prezidenta č. 167/2010, o činnosti na úseku mládeže.

⁹³ KONRÁD, Zdeněk. *Výslech a konfrontace*. In: MUSIL, Jan a kol. *Kriminalistika*. 2004, s. 334.

v praxi objevuje motiv pomsty. U sexuálně zneužívaných nebo týraných dětí motivem může být strach z rozbití rodiny, odsouzení nebo odchodu do dětského domova.

2. Stimulování kladných vlastností dítěte

Tento taktický postup se v dítěti snaží vyvolat morální hodnocení nesprávného jednání, tedy působení na city vyslýchaného. Podmínkou je znalost osobnosti vyslýchaného v rámci určitých morálních a charakterových vlastností. Lze apelovat na vztah k sobě samému, rodičům, spolužákům nebo učitelům. Jedná se o vytvoření vnitřního konfliktu v dítěti, o tom, co je správné a co není. Vhodné je vysvětlit pojmy čestnosti, odpovědnosti a pravdomluvnosti. Může dojít k určitému emocionálnímu vypětí, proto by měl vyslychající přistupovat k volbě tohoto taktického postupu obezřetně.⁹⁴

3. Využití vnitřních rozporů výpovědi a rozporů mezi výpovědí a jinými důkazy

Tento postup může vyslychající použít především u mladistvých nebo starších dětí, které ještě nedovršily věku mladistvého. Pokud vyslychající již v průběhu zaznamená rozpor, měl by počkat a neupozorňovat na něj ihned. Měl by nechat vyslýchaného rozvést celou jeho výpověď, až poté klást otázky na zopakování nebo jeho konkretizaci. Poté vyslychající předloží nelogičnost jeho výpovědi, to samo o sobě může vést vyslýchaného k pravdivé výpovědi. Popř. může také využít rozpory s dosud opatřenými důkazy.

4. Přítomnost rodiče u výslechu anebo rozšíření předmětu výslechu⁹⁵

Přítomnost rodiče u výslechu je mnohdy brána spíše jako negativní faktor. Avšak pokud vyslychající zhodnotí, že by rodič mohl přispět k prolomení lživé výpovědi, může k tomuto kroku přistoupit.

Rozšíření předmětu výslechu se užije v případě, že v rámci výpovědi je zřejmé, že je vyslýchaný ovlivněn jinými osobami. Na to může poukazovat jednotné až identické líčení skutkové události. Vyslýchaný má pravděpodobně naučenou výpověď, proto vyslychající rozšíří předmět výslechu o skutečnosti, na které není vyslýchaný zřejmě připraven. To poté může mít pozitivní účinek na získání pravdivé výpovědi.

3.4 Výslechy vybraných násilných trestných činů – kazuistiky

Do této kapitoly jsem vybrala několik kazuistik násilné trestné činnosti v jejím širším pojetí, které jsem měla možnost získat na své stáži na Krajském ředitelství policie Olomouckého kraje, odboru obecné kriminality a také v rámci svého působení v advokátní kanceláři. Také jsem měla možnost se přímo jednoho výslechu účastnit. Ke všem případům mi

⁹⁴ Op.c, NOVOTNÝ, František. *Zvláštnosti výslechu...*, s. 71.

⁹⁵ Tamtéž.

byla poskytnuta kompletní spisová dokumentace, ze které jsem veškeré informace čerpala. Případy jsem také konzultovala se zainteresovanými OČTŘ. Cílem této kapitoly je demonstrovat konkrétní provedení výsledku vzhledem k jednotlivým individualitám násilné trestné činnosti.

Zhodnocení výsledků jsem podrobila několika kritériím, která vychází z právních norem a teorie výsledku, a to:

1. vybudování vztahu s vyslychaným
2. dodržení konstrukce výsledku
3. správnost použití taktických postupů
4. dodržení zákonných norem
5. faktory ovlivňující výsledek

3.4.1 Pokus vraždy

Kazuistika č. 1 se týká provinění vraždy podle § 140 odst. 2, 3 písm. d) TZ ve stádiu pokusu § 21 odst. 1 TZ spáchané ve spolupachatelství dle § 23 TZ, které se mladiství dopustili s úmyslem utéct z výkonu trestu. Tento trest vykonávali za svoji předchozí protiprávní činnost. Pod smyšlenou legendou vlákali dozorce vězeňské služby do prostor toalety dané věznice, kde jej vzápětí obviněný 1 zezadu úderem z boku do hlavy napadl, povalil jej na zem a opakovaně mu zasazoval rány do oblasti hlavy. Obviněný 2 dozorce kopal do břicha, škrtil v tzv. kravatě, jeho údery také mířily primárně na hlavu. Poté se obviněný 1 zmocnil teleskopického obušku dozorce, kterým ho mlátil do oblasti zad a hlavy. Po ukončení útoku, kdy dozorce ležel bezvládně na zemi, mu obviněný 1 vzal klíče, zamknul ho v cele. Celému útoku přihlížel další spoluvězeň, který u části útoku byl a po útoku dozorce zavolal pomoc.

Zhodnocení výsledku:

V tomto případě jde o zhodnocení výsledku pachatele č. 1 a svědka, kterého jsem se přímo účastnila. Obviněnému bylo v době výsledku 17 let a svědkovi bylo 16 let. K vybudování vztahu mezi vyslychaným a vyslychajícím nedošlo. Před výsledkem neproběhl žádný neformální rozhovor. Vzhledem k věku, druhu provinění a trestné minulosti pachatele byl výsledek veden odměřeným způsobem. Tuto skutečnost nekladu vyslychajícímu k tíži, a to při přihlídnutí k zachování neutrálního postoje a zjištění všech právně relevantních skutečností.

Konstrukce výsledku byla dodržena. Poučení proběhlo přiměřeně dle věku a intelektu mladistvého. Výsledek proběhl bez účasti zapisovatelky. To se projevilo jako negativní faktor jak při monologické i dialogické části výsledku. Vyslychající nedokázal rychle reagovat na

odpovědi vyslýchaného. Docházelo tedy k neustálým výzvám k opakování výpovědi, kterou v rámci přerušování vyslýchaný několikrát změnil. V monologické části výpovědi byl vyslýchaný přerušován otázkami typu „*Jak to teda přesně myslíte a blíže rozved'te*“. V protokolaci to však zapsáno nebylo. Tím došlo k porušení ustanovení § 92 odst. 1 a 3 a § 95 odst. 1 TŘ. Výslech nebyl ani technicky nahráván, dalo by se tedy polemizovat o porušení § 57 odst. 2 ZSM. V průběhu výslechu nedošlo k pokládání sugestivních ani kapciózních otázek, tedy v tomto ohledu byl výslech proveden v souladu s § 92 odst. 4 TŘ.

Kladně hodnotím využití jednoho ze základních taktických postupů, kdy se při výslechu objevily rozpory ve výpovědi druhého z obviněných. Ze strany vyslychajícího bylo provedeno správné načasování nelogičnosti výpovědi a předložení získaných důkazů.

Faktorem, který významně ovlivnil výslech, bylo prostředí. Jednalo se o zamčenou místnost bez oken, pouze se stolem a židlemi, což budilo velmi autoritářský a nepříjemný dojem.

Výslech svědka probíhal obdobným způsobem. Opět neproběhlo primární navázání vztahu. Zpočátku byl cítit ze svědka strach z obviněných, z toho důvodu pravděpodobně vypovídal velmi stroze. Konstrukce výslechu byla dodržena. Poučení proběhlo dle zákonných ustanovení. V průběhu výslechu kladně hodnotím postupné vyvolání pocitu důvěry a trpělivosti vyslychajícího, který zpočátku absentoval.

Vyslychající se rozhodl v polovině výslechu využít taktického postupu, kterým působil na kladné vlastnosti svědka, a tím prolomil strach vyslýchaného. Naopak vhodné mi nepřipadalo předložení fotografií z místa činu k oživení paměti. Nejdříve k oživení paměti měly předcházet otázky. Vzhledem k věku a druhu předtím spáchané trestné činnosti svědka, mohlo dojít k vytvoření následných negativních vlivů na jeho psychiku. Tím bylo porušeno ustanovení § 102 odst. 1 TŘ. Tedy výslech nebyl prováděn šetrně vzhledem k procesnímu postavení a osobě mladistvého. Faktorem, který ovlivnil výslech, byla osoba vyslychajícího vzhledem k nedostatku empatie a šetření osobnosti mladistvého.

3.4.2 Obchodování s lidmi

Kazuistika č. 2 pojednává o trestném činu obchodování s lidmi, a to dle § 168 odst. 2 písm. b) TZ. Trestný čin byl páchan matkou i otcem na její 11leté dceři v blíže nezjištěném počtu případech. Převážně matka nutila nezletilou dceru k provozování prostituce spočívající v sadomasochistických a sexuálních praktikách, které musela vykonat s předem sjednanými muži za úplatu. Jednalo se o skupinu mužů, která vyhledávala sexuální praktiky spočívající v rolovém

charakteru submisiva. Schůzky probíhaly v lese. Zpočátku jezdila na tyto schůzky matka s nezletilou, kdy obě byly v roli dominy. Dcera byla představována jako pomocnice, která se zaučuje. Praktiky spočívaly v různých příkazech, které dávala matka primárně submisovi, ale také nezletilé dceři. Poté, co byla dcera podle matky dostatečně zaučena, již jezdila za smluvenými zákazníky sama. To jí bylo nařízeno matkou a otcem pod záminkou toho, že má špatné známky a nějakým způsobem si má vydělat na nájem, aby měla kde bydlet. Cena za poskytnutou službu, kterou nezletilá dostala, činila 200 Kč. V případě, že peníze nedonesla, byla za to otcem hrubě zbita.

Zhodnocení výsledku:

V tomto případě jde o zhodnocení výsledku u oběti násilné trestné činnosti, které bylo 11 let. Oběť pocházela ze sociálně slabší rodiny. Vzhledem k povaze a délce trestné činnosti byla značně traumatizovaná. Jednalo se o dívku, která byla na základě znaleckého posudku posouzena jako socio-emočně deprivovaná s disharmonickým vývojem osobnosti. Na základě získaných poznatků byla pro vedení výsledku zvolena žena. Vyslýchající na základě motivačního rozhovoru před zahájením výsledku vybudovala bezpečné prostředí a tím zajistila, že dívka bude ochotna vypovídat.

Poučení proběhlo dle zákonných ustanovení a přiměřeně věku. Výslech probíhal v SVM za použití technického zařízení. Konstrukce výsledku nebyla dodržena. A to vzhledem ke skutečnosti, že se vyslychaná samostatně k věci vůbec vyjadřovat nechtěla. Měla velkou obavu a vyjadřovací schopnosti nebyly na dobré úrovni. Vzhledem k této individuální okolnosti nelze nedodržení konstrukce výsledku hodnotit negativně. Přeskočení monologické části v tomto případě naopak hodnotím pozitivně, jelikož vzhledem k psychologickému rozpoložení dívka nebyla schopna sama věc rozvinout. V dialogické části je třeba vyzdvihnout skutečnost, že vyslychající nejdříve pokládala otázky na popis životní situace, nikoliv dané vyšetřované události. K té se však snažila postupně otázkami dostat. V případě, že byly položeny otázky do intimní sféry, docházelo k značným zásekům a dívka nebyla schopna praktiky vysvětlit. Na to vyslychající reagovala tím, že to může předvést, popř. napsat na papír nebo pošeptat. Vyslýchající po dobu výsledku byla velmi trpělivá, netlačila a dělala pauzy, které vyslychané pomohly se srovnat se skutečnostmi, které popisovala.

Z hlediska taktiky došlo k velmi dobře provedenému psychologickému působení na lživou výpověď. Provedením taktického postupu byla odhalena jak lživá výpověď, tak její motiv a došlo k odstranění příčin motivujících lživou výpověď. Motivem byla snaha vyvinut rodiče z trestu a předejít rozvrácení rodiny. V průběhu výsledků došlo k vytvoření pocitu

důvěry, a díky tomu byly zjištěny všechny právně relevantní informace bez způsobení sekundární viktimizace. Jedinou výhradu, kterou mám, bylo nepoužití demonstračních pomůcek. Otázkou je, jestli se takto vyslýchající rozhodla kvůli možnosti neztotožnění se s danými panenky vzhledem k posunutému vývojovému stupni oběti.

Vzhledem k závažnosti prožité události hodnotím výsledky jako velmi povedené, i přestože výsledky proběhly dva. Tedy muselo dojít k jeho opakování. Tuto skutečnost neshledávám jako porušení § 18 odst. 1 a § 20 odst. 3 ZOTČ. Otázky byly již v prvním výsledku vzhledem k okolnostem kladeny vyčerpávajícím způsobem, došlo k přizpůsobení se psychickému stavu oběti a pokládání otázek bylo obzvlášť šetrné. K porušení právních norem v tomto případě nedošlo.

Jako faktory, které provedení výsledku ovlivňovaly, shledávám prožité trauma, sociální prostředí a ovlivnění členy rodiny, tedy pachateli.

3.4.3 Znásilnění

V kazuistice číslo 3 se jedná o trestný čin znásilnění dle § 185 odst. 1, odst. 3 písm. a) TZ. Skutkový děj spočíval v protiprávním jednání dospělého nevlastního bratra oběti, kterou vylákal k ní do bytu pod falešnou záminkou rodinné hádky, kterou se svojí 12letou sestrou chtěl vyřešit. Pachatel oběť vyzvedl autem ve vedlejší obci, než bydlel, a odvezl ji do bytu, ve kterém společně bydlí s jejich otcem. Oběť byt znala, jelikož v něm přespávala v případě návštěvy otce. Již v autě pachatel vykazoval neobvyklé známky chování tím, že poškozenou začal prosit o sex, osahávat ji na stehnech a rukou. Poškozená spoléhala na to, že v bytě bude jejich otec, proto do bytu vstoupila. Když pachatel vešel s obětí do bytu a otec tam nebyl, začal ji opakovaně osahávat. Ona v tu chvíli dostala neurotickou poruchu a nemohla dýchat. Prosila ho, ať ji nechá být nebo ji zavolá záchranku. On ji však položil na postel, kde ji chytil pod krkem. Pod pohrůžkou násilí („Je mi to jedno. Stejně nemám co ztratit. Klidně tě zabiju“) jí začal sundávat kalhoty. Poškozená se zpočátku snažila bránit, odstrkovat pachatele rukama. Pachatel však násilím oběti roztáhl nohy a vykonal na ní soulož, která trvala přibližně tři minuty. Následně ji s dalším výhrůžkou spočívající v mlčení o daném aktu odvezl zpět domů k matce.

Zhodnocení výsledku:

Cílem tohoto výsledku 14leté potencionální oběti bylo zjištění co nejpřesnějšího popsání situace celého znásilnění. Na základě trestního oznámení byly o tom, jak se skutek stal, jisté pochybnosti. A to nejen vzhledem k důkazní nouzi, ale také figurování oběti v několika dalších trestních řízeních se stejnou právní kvalifikací. K vybudování vztahu oběti s vyslýchajícím

došlo neformálním rozhovorem před výslechem. Na základě zjištěných informací o její osobě nebyla vyslýchána ve speciální výslechové místnosti. Výslech proběhl v policejní kanceláři, a to vzhledem k vyvstalé potřebě působit autoritativně pro dosažení úplné a pravdivé výpovědi. Dívka byla podle znaleckých posudků předčasně sexualizovaná. Před inkriminovanou událostí u ní došlo k předčasnému započetí pohlavního života. Nebyly u ní zjištěny sklony k patologické lhavosti, ale určitá větší míra subjektivního zabarvení. Vzhledem k zjištěným psychologickým výsledkům musel vyslýchající klást velký důraz na detaily v rámci výpovědi dívky. Zpočátku výslechu působila velmi sebevědomě, projevovala náklonnost k vyslýchajícímu a snažila se dostat nepřiměřeně blízko k jeho osobě. Vyslýchající ji rázně poučil, ať se vrátí na svoje místo. K předejití této situace mělo dojít k striktnějšímu vymezení hranice daného vztahu.

Konstrukce výslechu byla dodržena. Poučení proběhlo dle zákonných ustanovení. V případě, kdy vyslýchající přešel k otázkám směřujícím do intimní oblasti, začala se u vyslýchané objevovat značná nervozita (kousání nehtů, nepřiměřená gestikulace). Vyslýchající otázky směřoval k dalším pohlavním stykům. Tedy na prověření pravdivosti výpovědi vzhledem k její sexuální minulosti.

Z hlediska taktiky pozitivně hodnotím flexibilitu vyslýchajícího, který byl schopen změnit formulování otázek a přístup k vyslýchané. Vyslýchající využil psychologického působení prostřednictvím empatii.

Při tomto výslechu jsem neshledala porušení právních norem. Došlo k dodržení § 18 odst. 1 a § 20 odst. 1 ZOTČ. Otázky, které byly pokládány do intimní oblasti oběti, směřovaly pouze pro nezbytné objasnění významných skutečností pro trestní řízení. Byly pokládány šetrně, citlivě a po obsahové stránce vyčerpávajícím způsobem.

Dle mého názoru faktorem, který správné provedení výslechu ovlivnil, bylo pohlaví vyslýchajícího. K tomuto výslechu bych volila spíše ženu, a to vzhledem k zvláštnímu vztahu vyslýchané k mužskému pohlaví. Ta se snažila účelově projevovala náklonnost. Tato skutečnost narušovala soustředění vyslýchané, ale i plynulost výslechu.

4 Faktory ovlivňující výslech dítěte

Faktory, které jsou schopny ovlivnit řádný výslech dítěte, nejsou dány jenom jeho osobou, tedy vývojovým stádiem, ve kterém se dítě nachází, jeho intelektem, schopností interakce, ovlivněním sociálním prostředím, ze kterého pochází, procesním postavením nebo druhem trestné činnosti, ale také vnějšími aspekty. K vnějším aspektům, které jsou výslech schopny ovlivnit, patří osoba vyslychajícího, prostředí a délka výslechu a speciální pomůcky.

4.1.1 Osoba vyslychajícího

Výslech dětí je považován za jeden z nejtěžších druhů výslechů. Na základě této skutečnosti jsou proto na osobu vyslychajícího kladeny zvýšené požadavky. Vzhledem ke křehkosti psychiky dítěte a jeho nedokončeného vývoje by špatné provedení výslechu mohlo vyvolat v jeho osobě negativní důsledky. Hlavním požadavkem vyplývajícím nejen z vnitrostátní, ale i evropské úpravy je speciální proškolení vyslychajícího.⁹⁶ Specialisté proškolení na práci s dětmi musí obligatorně být dle závazného pokynu policejního prezidenta nejnižší na úrovni oddělení obecné kriminality územních odborů krajského ředitelství a útvarů zřízených v rámci krajských ředitelství. Pro obvodní oddělení již tato povinnost není dána, existuje zde pouze doporučení. Jedná se o akreditované programy zaměřené na problematiku kriminality páchanou dětmi a na dětech.⁹⁷ Dále je zřízena expertní skupina odborníků ze služby kriminální policie a vyšetřování zabývající se kriminalitou mládeže. Dále byl Ministerstvem vnitra ČR vytvořen související koncept zaměřený na vzdělávání policistů zařazených v rámci této služby týkající se výslechů dětí.⁹⁸

V souladu s tím by se tedy mělo jednat o osobu, která má znalosti z vývojové psychologie, jež je pro provedení úspěšného výslechu klíčová. Dále se jedná spíše o charakterové vlastnosti, jako jsou vysoká míra empatie, trpělivosti a jistá míra citlivosti. Přestože se jedná především o povahové rysy, je možné je nabýt i profesní zkušeností. Dle Konráda by měl vyslychající disponovat adaptabilitou, dobrými pozorovacími schopnostmi, rezistencí vůči citové nákaze, paměťovými a komunikačními schopnostmi.⁹⁹ Významná je flexibilita vyslychajícího, který se musí umět velmi rychle přizpůsobit podmínkám výslechu,

⁹⁶ § 102 TŘ, čl. 25 směrnice 2012/29/EU a závazný pokynu policejního prezidenta č. 167/2010, o činnosti na úseku mládeže.

⁹⁷ Čl. 14 závazného pokynu policejního prezidenta č. 268/2020, o činnosti na úseku dětí.

⁹⁸ MINISTERSTVO VNITRA, *Kriminalita na dětech* [online]. 2011, [cit. 23. dubna 2024]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/sluzba/docDetail.aspx?docid=21667247&docType=ART>.

⁹⁹ Op.c., KONRÁD, Zdeněk, NĚMEC, Miroslav a NOVOTNÝ, František. *Vybrané otázky teorie a praxe...*, s. 66-67.

slovní zásobě a mentální úrovni dítěte. Vyslychající musí po celou dobu udržet neutrální postoj, neprojevat subjektivní prožitky nebo předčasně hodnotit dítě, popř. předmět výslechu.¹⁰⁰

4.1.2 Prostředí výslechu

Výslechové prostředí je dalším z významných faktorů, který dokáže značně ovlivnit výpověď. Výslechovým prostředím se rozumí prostor, ve kterém výslech probíhá. Může se jednat o policejní kancelář, bydlíště vyslychaného, speciální výslechovou místnost (dále jen „SVM“) nebo jiné vhodné prostředí. U dětí má výslechový prostor význam z hlediska jejich pocitu bezpečí a navození důvěry. Nevhodně vybrané prostředí může u dítěte vyvolat pocity strachu, nedůvěry, uzavření nebo úzkost. To může ovlivnit dětskou psychiku natolik, že dochází k narušení paměťových stop a znehodnocení výpovědi z hlediska její pravdivosti nebo úplnosti. U obětí může dokonce nevhodně zvolené prostředí spustit znovuprožití nebo prohloubení traumatu. Tím by mohlo dojít k sekundární viktimizaci. Co se týče právní úpravy, TŘ výslech v SVM neupravuje, ZOTČ mluví o „*provedení výslechu zvlášť zranitelné oběti v prostorech pro výslech upravených nebo přizpůsobených, je-li to možné*“.¹⁰¹ SVM upravuje závazný pokyn policejního prezidenta o činnosti na úseku mládeže, který v čl. 7 upravuje, že výslech dětí se provádí zpravidla v SVM, popř. poskytuje možnosti, kde jinde výslech provést, pokud není SVM k dispozici nebo by se jevil výslech v SVM jako neúčelný.¹⁰² Na podkladě řízených rozhovorů jsem zjistila, že pro výslechy dětí v jakémkoliv procesním postavení u násilné trestné činnosti je ve většině případů používána SVM. Pokud se jednalo o děti mladší 15 let, činí tak policejní orgán vždy, pokud se jedná o mladistvého pachatele zvlášť závažné trestné činnosti, využívá se také policejní kancelář, taktéž k tomu občas policejní orgán přistupuje při výslechu mladistvých svědků, nikoli však u obětí, a to vždy na základě jím zjištěných informací a jejich vyhodnocení.¹⁰³

SVM je komplex většinou dvou místností. Výslechová místnost je interiérově přizpůsobena tak, aby navozovala, co největší pocit bezpečí a pohody. Vzhled místnosti má evokovat pokoj v běžné domácnosti. Je vymalován vhodnými barvami, součástí je nábytek, výzdoba, hračky, obrázky a uschované demonstrační pomůcky.¹⁰⁴ Vybavení místnosti nesmí vést k nežádoucímu rozptýlení dítěte. Místnost musí být využitelná jak pro výslech velmi malých dětí, tak pro výslech mladistvých. Dále obsahuje technické vybavení, a to několik kamer

¹⁰⁰ GILLERNOVÁ, Ilona a BOUKALOVÁ, Hedvika. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha: Karolinum, 2006., s. 196-197.

¹⁰¹ § 20 odst. 1 ZOTČ.

¹⁰² Čl. 7 závazného pokynu policejního prezidenta o činnosti na úseku mládeže.

¹⁰³ Příloha č. 2 – rozhovor č. 4.

¹⁰⁴ Příloha č. 3.

a mikrofonů vzhledem k požadavku nahrávání daného výslechu, aby již nemuselo docházet k jeho opakování v rámci soudního líčení. Kamery by měly detailně zabírat zejména vyslychanou osobu tak, aby byla vidět její gesta, mimika a nonverbální komunikace. Jejich umístění by mělo být takové, aby je však vyslychaný nevnímal a neznervózňovaly ho. Druhou místností je monitorovací místnost, která slouží k pozorování výslechu ostatními osobami, jejichž přítomnost stanovuje zákon. Vybavení v této místnosti musí umožňovat potřebný komfort při sledování výslechu a umožňovat pořizování písemných poznámek. Doporučení ohledně SVM jsou speciálně popsána v metodice Ministerstva vnitra ČR.¹⁰⁵

4.1.3 Speciální pomůcky

Mezi speciální pomůcky jsou zařazeny demonstrační pomůcky, obrazové karty a také třeba kresba. Využití těchto pomůcek může být leckdy významným faktorem k získání úplné výpovědi. Dítě je totiž zaměstnáno určitou činností, a dokáže se tak lépe oprostit od negativních emocí. Pomůcky by měly být vždy uklizeny, aby nebyly dětem na očích, a být užívány až v případě jejich účelovosti, tzn. v případě, že má dítě problém danou situaci popsat.

Nejznámějšími demonstračními pomůckami jsou panenky „Jája a Pája“, respektive dnes již celá rodina panenek. Ty jsou tedy složeny z chlapce, dívky, dospělých představující matku, otce, dědečka a babičku. Všechny jsou oblečené, ale lze je i svléknout. Mají přesnou anatomii, vyobrazené genitálie, které mají na sobě jak sekundární pohlavní znaky, tak otvory. Používají se především v případě sexuálního nebo domácího násilí, ale dají se samozřejmě využít i u jiné trestné činnosti. Při přistoupení k využití těchto pomůcek je vhodné použít nedirektivní přístup a dítě poprosit o lepší vysvětlení a pomoci pochopení popisované situace. Vždy je nutné jako první určit postavu, která má představovat dítě. Toto ztotožnění bude pravděpodobně fungovat u dětí do 10 let, u větších dětí už to vhodné není. Vyslychající ji pak už nepojmenovává jako panenku, dítě musí pochopit, že se nejedná o hračku, ale pomůcku k výslechu. U velmi malých dětí musí vyslychající zjistit, zda je schopno samo sundat oblečení, jelikož vyslychající by v případě ukázky do ní neměl vůbec zasahovat. Maximálně může panenku přidržet. Také je potřebné se zaměřit na terminologii jednotlivých částí těla, kterou dítě používá, a tu si osvojit.¹⁰⁶ V případě, že je dítě ztotožněno se svou rolí panenky, přechází

¹⁰⁵ Standard vybavení SVM [online]. www.mvr.cz [cit. 10. května 2024]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/npo/clanek/specificke-programy-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09Ng%3D%3D> a Program zřizování speciálních výslechových místností pro dětské oběti a svědky Policií ČR [online]. www.mvr.cz [cit. 10. května 2024]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/kriminalita-na-detech-program-svm-doc.aspx>

¹⁰⁶ PROCHÁZKOVÁ, J. *Metodika používání demonstračních pomůcek při výslechu dětských obětí*. Pracovní sešit. 2015, s. 9 – 20.

se k výběru druhé panenky, která měla v dané situaci být s dítětem. Zde je třeba dávat pozor na ovlivnitelnost výpovědi dítěte v případě, že vybere postavu jiného pohlaví, než má odpovídat zjištěným informacím. Je možné dítě znovu vyzvat, zda by mu jiná postava nepřipadala lepší. Tímto krokem však už vyslychající působí na rozhodnutí dítěte. Možnost změny volby by tedy měla být používána pouze jedenkrát, v případě, že i tak zvolí stejnou osobu, nemůže vyslychající dítě opravovat nebo mu to dokonce vylouvat.¹⁰⁷

Další pomůckou je kresba, která se využívá v případě, že je pro dítě snazší svoje prožitky vyjádřit obrázkem, nikoliv slovy. Vždy bude kresbu popisovat dítě samotné, popř. může být podrobena psychologickému posuzování. Vyslychající se však může samozřejmě doptat na určité detaily, aby mohl pochopit, co dítě nakreslilo. Není možné, aby předjímal význam kresby, anebo byly na stole či v místnosti jiné kresby, které by mohlo dítě napodobovat. Při vyhodnocování kresby se používá pravidlo, že dítě velikostí objektů v kresbě rozlišuje jejich důležitost. Je také možné kombinovat kresbu s demonstračními pomůckami.¹⁰⁸

4.1.4 Délka výsledku

Schopnost dítěte se soustředit je dána dle jeho vývojového stupně vývoje. Délka výsledku musí být vždy přizpůsobena individuálním schopnostem daného jedince. Obecné doporučení délky výsledku je u dětí do 7 let – 15 min, od 7-10 let – 20 min, 10 – 12 let – 25 min, 12 – 15 let – 30 min, u mladistvých – 1 hodina. Vzhledem k náročnosti daného úkonu může dítě po výše uvedené době přestat komunikovat, projevuje se únava a snižuje se schopnost soustředění. V případě, že tyto projevy vyslychající zpozoruje, je vhodné výslech ukončit, popř. přerušit. Pokud je tedy potřeba, vyslychající udělá pauzu a po těchto zmíněných intervalech, v případě, že je dítě schopno, může pokračovat.¹⁰⁹

4.1.5 Sugestibilita

Sugestibilita neboli ovlivnitelnost spočívá v snadném podlehnutí souvisejícím s působením jiných osob, nebo také v přílišné přístupnosti k vnějším podmanivým vlivům. Na základě toho může docházet k nekritickému přebírání názorů a myšlenek, které se poté promítají do chování a prožívání daného jedince.¹¹⁰ Ovlivnitelnost souvisí do značné míry s výše uvedenými faktory, tzn. závisí na osobě vyslychajícího, prostředí, únavě a další řadě okolností. Avšak jeden z nejdůležitějších činitelů je právě věk. Obecně je proto možné říci, že

¹⁰⁷ Příloha č. 2 – rozhovor č. 5.

¹⁰⁸ PETERSON, L. W., HARDIN, M. E. *Děti v tísní: příručka pro screening dětských kreseb*. Praha: Triton, 2002, s. 33.

¹⁰⁹ Op.c., KUBÍK, Ondrej. *Investigativna psychológia*, s. 102.

¹¹⁰ Op.c., ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální...*, s. 206 an.

děti mohou podléhat sugestibilitě ve větší míře než dospělé osoby, přičemž nabývajícím věkem se její míra snižuje.¹¹¹ To je zapříčiněno hlavně tím, že míra kritického myšlení stále prochází vývojem.

Možnost zvýšené sugestibility proto vyslychající musí brát v potaz po dobu celého výslechu. V případě nesprávně provedeného výslechu by mohlo dojít k tomu, že dítě bude mít pocit, že musí vyslychajícímu vyhovět nebo odpovídat tak, co si myslí, že chce vyslychající slyšet. Z řízených rozhovorů jsem zjistila, že se ve většině případů pokládají otevřené otázky, jelikož uzavřené otázky dítě omezují v odpovědi. Dítě má často pocit, že si jednu z možností musí vybrat, a přemýšlí nad tím, která je správná, už tím dochází k jistému ovlivnění. V případech, kdy by uzavřená otázka byla položena, je nutné dítě předem poučit o tom, že je možné odpovědět „nevím“ nebo „nerozumím“. Vyslychající by měl být velmi vytrvalý a měl by zkoušet dítěti pokládat otázky tak, aby odpovědělo bez navádění na konkrétní slova.¹¹²

Dále může dojít k ovlivnění v případě, že dítě odpoví a vyslychající si neudrží neutrální postoj a vyjádří nějaké svoje subjektivní stanovisko, to může souviset i s tzv. Pygmalion efektem, kdy vyslychající svým postojem může přímo ovlivnit výpověď vyslychaného tak, aby splnil očekávání vyslychajícího. Vyslychající si musí dále dávat pozor také na nevědomou sugesci, která se vyskytuje spíše u výslechu menších dětí. Ta může nastat v případě, že si vyslychající na základě zjištěných informací a důkazů učiní úsudek o vyslychané skutečnosti a bezděčně poté pokládá otázky tímto směrem. Menší děti jsou v tomto ohledu mimořádně vnímavé a poté může dojít k tomu, že odpovídají takovým směrem, který vyslychající otázkami vytvořil.¹¹³

Důležité je si uvědomit, že k ovlivnění nedochází jenom u výslechu, ale také před ním. U násilné trestné činnosti v rámci ovlivnění vystupují hlavně rodiče, příbuzní nebo také kamarádi, avšak nelze tak jednoznačně sumarizovat, že by tyto vnější faktory nemohly dítě ovlivnit i u jiných druhů trestných činností.¹¹⁴

Ani u sugestibility není možné říci, že se bude vyskytovat u každého dítěte. Její míra bude záviset na každé individuální osobnosti a osobních charakteristikách. Tedy generální přesvědčení o tom, že je dítě více ovlivnitelné, nemusí u každého dítěte platit. Obecně by se dalo říci, že osoby s nižší mentální úrovní budou více sugestibilní, tedy děti předškolního věku a mladšího školního věku. Naopak u mladistvých riziko ovlivnitelnosti klesá, avšak je třeba brát

¹¹¹ VYKOPALOVÁ, Hana. *Vybrané kapitoly ze sociální psychologie v kontextu komunikace*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000, str. 120.

¹¹² Příloha č. 2 – řízené rozhovory.

¹¹³ Op.c., ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální...*, s. 206 an.

¹¹⁴ Příloha 2 – řízené rozhovory.

v úvahu velkou názorovou proměnlivost a přebírání názorů dospělých.¹¹⁵ Pak už je tedy hlavně na šikovnosti vyslychajícího, aby mu dítě poskytlo věrohodnou a autentickou výpověď.

¹¹⁵ ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*, s. 78 an.

5 Výsledková praxe – řízené rozhovory s OČTŘ

Zvolenou metodou pro naplnění dílčích cílů práce byl rozhovor s předpřipravenými otázkami, které měly formu otevřených otázek. Jedná se o typ kvalitativního výzkumu a odpovědi nebyly statisticky hodnoceny. Otázky byly postaveny tak, aby respondent poskytl rozvinutou odpověď. Odpovědi všech respondentů jsou zobecněny pro jednotný závěr, ale v rámci jejich vyhodnocení nejsou opomenuta ani specifika jednotlivých respondentů.

Pro rozhovor byly zvoleny OČTŘ, které se zaměřují na výsledky mládeže. Respondenty byli 2 státní zástupci, 4 policejní orgány a 1 OSPOD. Požadavkem na respondenty byla minimálně 10letá praxe v oboru. Odpovědi na otevřené otázky tedy vycházejí z dlouholeté praxe odborníků specializujících se na násilnou kriminalitu mládeže.

Délka rozhovoru se pohybovala v rozmezí 1,5 – 2 hodin, počet otázek byl 18. Otázky byly voleny tak, aby došlo k naplnění cílů v diplomové práci, tedy otázky mířily hlavně na specifika výsledku dětí, faktory, které jsou schopny výsledek u násilné trestné činnosti ovlivnit, a celkovou ovlivnitelnost výpovědi. Hlavním cílem řízených rozhovorů bylo získat informace o výsledcích ve vztahu k násilné kriminalitě od OČTŘ z praxe.

5.1 Shrnutí

Primárním rozdílem ve výsledku osob mladších 18 let a dospělých je míra formálnosti vedení výsledku. Otázky musejí být pokládány s velkou obezřetností na formulaci, je nutné se přizpůsobit mentální úrovni dítěte a jeho jazykové vybavenosti, a to bez ohledu na jeho procesní postavení. Výsledky by měly být vždy prováděny proškoleným specialistou, který má značné znalosti v oblasti psychologie. Tím je v praxi naplněn požadavek § 41 odst. 2 ZSM, § 20 odst. 2 ZOTČ, čl. 2 směrnice 2012/29/EU. U výsledků násilné trestné činnosti je na proškolení kladen v praxi velký důraz. V praxi se tedy nestává, že by výsledek násilné trestné činnosti prováděl OČTŘ, který je neproškolený. § 102 TR se o proškolení OČTŘ vůbec nezmiňuje. I přesto, že je to v praxi fakticky zajištěno, jevílo by se jako vhodné sjednocení právní úpravy v TR i ve vztahu k výsledkům svědkům.

Výsledky týkající se násilné trestné činnosti se ve většině případů nahrávají a velmi často se k jejich provedení používají speciální výsledkové místnosti. A to vzhledem k tomu, že faktor prostředí je významně určující pro správné provedení výsledku. SVM se však využívají v převážné většině u dětských svědků nebo obětí, nikoliv u výsledku dětských pachatelů. To částečně kvitují u mladistvých pachatelů z hlediska výchovného účelu policejní kanceláře. U pachatelů mladších 15 let bych výsledků v SVM vzhledem k násilné trestné činnosti volila vždy.

OČTŘ by měl vzhledem k nízkému věku chránit osobnost pachatele, kdy i při popisu vlastního provinění může docházet k negativním důsledkům ovlivňující dětskou psychiku. SVM by takové důsledky mohla alespoň o něco zmírnit. Zákonná právní úprava se tímto požadavkem vůbec nezabývá. Dle mého názoru by bylo vhodné na zákonné úrovni tuto povinnost u dětí mladších 15 let zakotvit, a to bez ohledu na procesní postavení dítěte.

Konstrukce výslechu u dětí není dle respondentů ve většině případů dodržena. Velmi často absentuje monologická část s odůvodněním na nedostatečně vyvinuté samostatné vyjadřovací schopnosti dítěte. Absence této části může být problematická zejména u mladistvého obviněného. V souladu s požadavkem § 92 odst. 3 TŘ musí být obviněnému dána možnost se spontánně k věci vyjádřit a souvisle vylíčit skutečnosti, které se týkají předmětného obvinění. V případě neposkytnutí této možnosti může dojít již v počátku výslechu k ovlivnění výpovědi mladistvého, zejména tím, jaké jsou vyslychajícím pokládány otázky, a informacemi, které o vyšetřovaných skutečnostech ví. Mám za to, že k nedodržení této konstrukce by se mělo přistupovat pouze ve výjimečných odůvodněných případech, a to například při zatížení psychickou poruchou nebo velmi nízkou inteligencí vyslychaného.

Obecně se taktické postupy určené pro výslech používají stejně ve všech procesních postaveních. Rozdíl, který je v praxi možné vidět, spočívá v tom, že se výslech pachatele provádí nejpřísněji a nejformálněji. U svědků se tato tendence snižuje a u obětí už je kladen mnohem větší důraz na vytvoření vhodné atmosféry, pocitu bezpečí a důvěry. Praxe se také snaží věnovat pozornost sekundární viktimizaci a emocionálnímu stavu vyslychaných, ač se však bohužel zatím nedá říci, že by tomu tak bylo ve většině případů. Ze zjištěných informací vyplývá, že výslechy obětí jsou často opakovány, hlavně v přípravném řízení. Výslechy jsou prováděny v přípravném řízení minimálně dvakrát. To částečně odporuje požadavkům v § 20 ZOTČ a prolamuje se tím požadavek aktivní prevence sekundární viktimizace. Dle směrnice č. 2012/29/EU v čl. 20 písm. b) by měl být výslech oběti omezen na minimum a měl by probíhat v případech nezbytně nutných. Domnívám se, že tento požadavek nebyl v ZOTČ zcela implementován, a proto se také v praxi odráží.

Většina respondentů nespatořovala významné rozdíly u výslechu násilné trestné činnosti a jiné trestné činnosti. Ke každému výslechu je třeba přistupovat velmi individuálně na základě zjištěných poznatků. Výslechy násilných TČ jsou řazeny mezi jedny z nejtěžších, vzhledem k jejich povaze. Z odpovědí OČTŘ vyplývá, že u násilné trestné činnosti vyslychající hodně pracuje s emocemi, které je potřeba správně uchopit. U TČ znásilnění je kladen důraz na empatii a pocity, je třeba opatrně volit slova, víc se vyslychanému emočně přiblížit. U TČ vraždy a ublížení na zdraví se vyslychající více zaměřuje na objektivitu a odstranění emocionálního

vlivu, k pachatelům je přístupováno hodně razantně a autoritativně. Není zde třeba vybudovat tak vysoký stupeň důvěry, aby byl výslech proveden dobře.

Všichni respondenti odpověděli, že dítě bez ohledu na jeho procesní postavení je schopno poskytnout plnohodnotnou a důvěryhodnou výpověď. Vždy závisí na osobě vyslychajícího, který si s konkrétními problematickými rysy vyslychaného musí umět poradit. Výpověď nejvíce ovlivňuje věk, rozumová a mravní vyspělost, IQ, postižení, duševní choroba, sociální prostředí a naučené návyky, rodina, kamarádi nebo i učitelé. Zajímavým prvkem, který dokáže výslech negativně ovlivnit, je činnost OSPOD, která předchází výslechu. Postoje a názory, popřípadě nevhodné poskytování informací může nadcházející výslech také ztížit. Posledním zjištěným faktorem je jazyková bariéra a činnost tlumočnicků.

Sugestibilita se podle respondentů může objevovat nejvíce u TČ znásilnění a z hlediska procesního postavení u oběti. Nedá se však říci, že by se jednalo až o tak častý jev.

Závěr

Výslech osob mladších 18 let je prakticky považován za jeden z nejtěžších procesních úkonů a vykazuje značná specifika od standardního výslechu. U násilné trestné činnosti se jeho provedení ztěžuje velkým emocionálním vypětím vzhledem k jeho předmětu. Každý výslech je ryze individuální a pro jeho provedení je třeba se vypořádat s řadou faktorů, které výslech dítěte ovlivňují.

Poznatky, které jsem měla možnost získat v rámci měsíční stáže na Krajském ředitelství Olomouckého kraje, služby kriminální policie a vyšetřování, odboru obecné kriminality a z advokátní praxe, kde působím jako právní asistent, jsem se v diplomové práci snažila využít k porovnání teoretických východisek s těmi praktickými. Jelikož se jedná o osoby mladší 18 let, kterým je právními předpisy poskytována zvýšená ochrana, bylo získání podkladů k práci velmi obtížné. Nakonec se mi však podařilo dostat k několika kompletním spisovým materiálům a účastnit se výslechu jako pozorovatel a setkat se s mnoha lidmi z praxe napříč profesemi, kteří mají s výslechy dlouholetou praxi. Ačkoliv poznatky získané z rozhovorů nejsou jistě dostatečným vzorkem pro sumarizování dané oblasti, poskytují do něj alespoň základní vhled, od kterého je možné se odrazit.

Požadavek na to, aby výslech prováděly proškolené osoby je v praxi u okresních a krajských oddělení naplněn. Jediný nedostatek shledávám v tom, že na obvodním oddělení takto proškolené osoby chybí. Dalším kladným zjištěním je, že se u výslechů násilné kriminality hojně využívají SVM, a to hlavně u svědků a obětí, tedy z výslechu jsou k dispozici technické záznamy. Zákonná právní úprava však jejich použití neupravuje a jejich užití je na úvaze OČTŘ. U pachatelů se SVM skoro nevyužívají, to shledávám jako nedostatek. Myslím si, že by měly být využívány bez ohledu na procesní postavení pachatele vzhledem k ochraně osobnosti dítěte, ale také možnosti využití technického vybavení k dokumentaci výslechu. Zde vidím prostor jak pro reakci právní úpravy na zakotvení této povinnosti, tak i praxe k jejímu využívání a zlepšení celkové technické vybavenosti policejních orgánů i soudů. Samozřejmě reflektuji nákladnost zřízení SVM a zajištění technického vybavení, které by však vzhledem k efektivitě výslechů bylo vhodné ve větší míře zajistit.

U násilné kriminality se výslech ve vztahu k taktickým postupům značně neliší. Ani nebyly nalezeny typové faktory, které by výslech vzhledem k druhu této trestné činnosti ovlivňovaly. Stejně tak ovlivnitelnost výpovědi není ohrožena více než u jiných druhů trestné činnosti. Významně se neliší ani u jednotlivých druhů násilných TČ.

Ve výslechové praxi byly nalezeny i určité odlišnosti. Těmi je hlavně nevyužívání monologické části výslechu, jelikož dítě není moc často schopné popsat, jak vnímalo předmětnou situaci bez kladení otázek, to však může vést už k jistému ovlivnění výpovědi. Dále se jedná o často se opakující výslechy. Praxe bohužel stále, a to primárně v přípravném řízení, ale i v řízení u soudu, neklade dostatečný důraz na sekundární viktimizaci a neprohlubování prvotní újmy. To by se dle mého názoru do budoucna mělo zlepšit vzhledem k nutné ochraně dětí, a to bez ohledu na jejich procesní postavení.

Seznam použité literatury

Monografie a komentáře

- BAČÍKOVÁ, Iveta. Výsluch v kriminalistické teorii a v praxi. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2013, 232 s.
- ČAČKA, Otto. Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace, s. 78 an., 378 s.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forenzní psychologie. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, 445 s.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Kriminální psychologie. Praha: Eurounion, 1998, 252 s.
- GILLERNOVÁ, Ilona a BOUKALOVÁ, Hedvika. Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. Praha: Karolinum, 2006. 280 s.
- HULMÁKOVÁ Jana. Násilná kriminalita dětí mladších patnácti let. Vydání: první. Studie. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci 2023, 194 s.
- KOCOUREK Jiří a ZÁRUBA Jan. Zákon o soudech a soudcích; Zákon o státním zastupitelství. 2. dopl. a přepr. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck 2004, 606 s.
- KONRÁD Zdeněk, PORADA Viktor, STRAUS Jiří a SUCHÁNEK Jaroslav. Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2015, 418 s.
- KONRÁD, Zdeněk; NĚMEC, Miroslav; NOVOTNÝ, František. Vybrané otázky teorie a praxe výslechu. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, 95 s.
- KUBÍK Ondrej. Investigatívna psychológia. Bratislava: Eurokódex 2012, 384 s.
- MATIÁŠEK, Jan; SOUKUP, Jaroslav; BÁRTA, Bohumil. *Psychologie a výslechová praxe*. Praha: Orbis, 1968, 250 s.
- MUSIL, Jan; KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. Kriminalistika. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, 583 s.
- NĚMEC, Miroslav. Kriminalistická taktika pro policisty. Praha: Eurounion, 2004, 328 s.
- NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. Kriminologie. 3. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer 2008, 527 s.
- PETERSON, L. W., HARDIN, M. E. Děti v tísní: příručka pro screening dětských kreseb. Praha: Triton, 2002, 141 s.
- PORADA, Viktor. Kriminalistika. Brno: CERM, 2001, 746 s.
- SPURNÝ, Joža. Psychologie výslechu. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 154 s.

- STAŇKOVÁ, Lenka; ŠČERBA, Filip a VICHLENDÁ, Milan. Násilná kriminalita. Teoretik. Praha: Leges, 2014, 263 s.
- ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. I, § 1-139. 2. vyd. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2012, 1450 s.
- ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. I., § 1-156. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1898 s.
- ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. II., § 157-314s. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1899-3730 s.
- ŠÁMAL, Pavel; VÁLKOVÁ, Helena; SOTOLÁŘ, Alexander; HRUŠÁKOVÁ, Milana a ŠÁMALOVÁ, Milada. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář. 3. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2011, 968 s.
- ŠIMOVČEK, Ivan. Kriminalistika. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 405 s.
- VÁLKOVÁ, Helena; KUČHTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. Základy kriminologie a trestní politiky. 3. vydání. Beckovy mezioborové učebnice. V Praze: C.H. Beck, 2019, 616 s.
- VYKOPALOVÁ, Hana. Vybrané kapitoly ze sociální psychologie v kontextu komunikace. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000, 198 s.
- ZÁHORSKÁ, Jindřiška. Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů. Praha: Portál, 2007, 135 s.

Legislativa

- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012 kterou se zavádí minimální pravidla pro práva podporu a ochranu obětí trestného činu
- Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte

- Sdělení Ministerstva zahraničí č. 74/2013 Sb. o sjednání Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte týkajícího se prodeje dětí dětské prostituce a dětské pornografie.
- Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

Judikatura

- Nález Ústavního soudu ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94
- Nález Ústavního soudu ze dne 2.11.2022, sp.zn. III. ÚS 808/22
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR – senát ze dne 06.03.1989 sp. zn. 7 To 1/89.
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 12. října 2017, sp. zn. 2 To 79/2017
- Rozsudek ELSP ze dne 15. prosince 2011 ve věcech č. 26766/05 a 22228/06 – Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království.
- Rozsudek ESLP ze dne 18. 7. 2006 ve věci č. 1993/02 - Balšán proti České republice,
- Rozsudek ESLP ze dne 3. 2. 2004 ve věci č. 1846/01 - Rachdad proti Francii,
- Rozsudek ESLP ze dne 1. 4. 2004 ve věci č. 4541/02 - Fausciana proti Itálii,
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. září 1993, sp. zn. 7 To 181/93.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17.04. 2003, sp. zn. 6 Tdo 1022/2002.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.11. 2002, sp.zn. 7 Tdo 964/2002.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6.2. 2003, sp.zn. 7 Tdo 122/2003.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.9. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2018, č. j. 8 Tdo 335/2018-24.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.9. 2019, č.j. 6 Tdo 706/2019-883.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 09.08. 2023, č.j. 4 Tdo 666/2023-703.

Internetové zdroje a články

- Aktuální verze návrhu nového trestního řádu ke dni 14.10. 2022 [online]. justice.cz, [cit. 31. března 2024]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/rekodifikace-trestniho-prava-procesniho>.
- DURDÍ K, T., ČÍRTKOVÁ, L., HÁKOVÁ, D., VITOUŠOVÁ, P. Zákon o obětech trestných činů: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer, 2018, aktualizováno k 1. červenci 2018 [cit. 21. března 2024]. Dostupné z: www.aspi.cz.
- FRYŠTÁK Marek. Přípravné řízení de lege ferenda. Trestněprávní revue 2015 roč. 14 č. 6 s. 136.

- GRĚVNA, Tomáš. § 18 [Podání vysvětlení a výslech oběti]. In: GRĚVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. Oběti trestných činů. 2. vydání. [online databáze]. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 119. [citace 15. února 2024]. Dostupné z: www.beckonline.cz
- GRĚVNA, Tomáš. § 19 [Podání vysvětlení a výslech osobou stejného nebo opačného pohlaví]. In: GRĚVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. Oběti trestných činů. [online databáze]. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 121, [citace 15. února 2024]. Dostupné z: www.beckonline.cz
- KACAFÍRKOVÁ Marcela. Výslech nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení. Právo a rodina. 2000 2(10) s. 13.,17.
- MINISTERSTVO VNITRA, Kriminalita na dětech [online]. 2011, [cit. 23. dubna 2024]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/sluzba/docDetail.aspx?docid=21667247&docType=ART>.
- TÝDENÍK POLICIE. Policisté i nadále využívají speciální výslechové místnosti pro dětské oběti a svědky [online]. 2016 [cit. 29. června 2024]. Dostupné z: <https://tydenikpolicie.cz/policiste-i-nadale-vyuzivaji-specialni-vyslechove-mistnosti-pro-detske-obeti-a-svedky/>.
- PÚRY, František. § 101 [Poučení svědka a průběh výslechu]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. [online databáze]. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1482. [citace 24. března 2024]. Dostupné z: www.beckonline.cz
- PÚRY, František. § 102 [Výslech dítěte]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. [online databáze]. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1498. [citace 15. února 2024]. Dostupné z: www.beckonline.cz
- STRŽÍŽ, I. § 158a [Provádění neodkladných a neopakovatelných úkonů za účasti soudce]. In: DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád: Komentář. [online databáze]. Wolters Kluwer [cit. 31. března 2024]. Dostupné z: www.aspi.cz.
- ŠÁMAL, Pavel. Násilí v trestním právu. In: HENDRYCH, Dušan a kol. Právní slovník. [online databáze] 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, [cit. 30. listopadu 2023]. Dostupné z: databáze www.beckonline.cz
- Standard vybavení SVM [online]. www.mvcr.cz [cit. 10. května 2024]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/npo/clanek/specificke-programy-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09Ng%3D%3D>

- Program zřizování speciálních výslechových místností pro dětské oběti a svědky Policií ČR [online]. www.mvr.cz [cit. 10. května 2024]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/kriminalita-na-detech-program-svm-doc.aspx>
- ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. § 57. In: ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář. [online databáze]. Wolters Kluwer [cit. 25. března 2024]. Dostupné z: www.aspi.cz

Ostatní

- Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), s. 22.
- PROCHÁZKOVÁ, J. Metodika používání demonstračních pomůcek při výslechu dětských obětí. Pracovní sešit. 2015, s. 9 – 20.
- Závazný pokyn policejního prezidenta č. 167/2010, o činnosti na úseku mládeže

Seznam příloh

Příloha č. 1 Přehledová tabulka TČ násilné kriminality

Příloha č. 2 Řízené rozhovory s OČTR

Příloha č. 3 Fotografie speciální výslechové místnosti

Příloha č. 1

Hlava I. Trestné činy proti životu a zdraví	§ 140, 142 TZ	Vražda, vražda novorozeného dítěte matkou
	§ 141 TZ	Zabití
	§ 145, 146, 146a TZ	Těžké ublížení na zdraví, ublížení na zdraví, ublížení na zdraví z omluvitelného pohnutky
	§ 149 TZ	Mučení a jiné nelidské a kruté zacházení
	§ 158 TZ	Rvačka
	§ 159, 160 TZ	Nedovolené přerušování těhotenství
Hlava II. Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství	§ 168 TZ	Obchodování s lidmi
	§ 170, 171, 172 TZ	Zbavení osobní svobody, omezování osobní svobody, Zavlčení
	§ 173 TZ	Loupež
	§ 174 TZ	Braní rukojmí
	§ 175 TZ	Vydírání
Hlava III. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti	§ 185 TZ	Znásilnění
	§ 186 TZ	Sexuální nátlak
Hlava IV. Trestné činy proti rodině a dětem	§ 198, 199 TZ	Týrání svěřené osoby, týrání osoby žijící ve společném obydlí
	§ 200 TZ	Únos dítěte a osoby stížené duševní poruchou
Hlava X. Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných	§ 323, 325 TZ	Násilí proti orgánu veřejné moci, násilí proti úřední osobě
	§ 352 TZ	Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci
	§ 353, 354 TZ	Nebezpečné vyhrožování, nebezpečné pronásledování

Příloha č. 2

Rozhovor č. 1 Okresní státní zástupce

1. Jaké rozdíly vnímáte u výslechu mladistvých, popř. osob mladších 15 let a dospělých osob?

Jak u mladistvých, tak u dětí mladších 15 let je potřeba pokládat otázky v ještě víc zjednodušené a lidové formě než u dospělých. Je také potřeba, aby otázky, které jsou jim pokládány, pochopily. Je tak mnohdy potřeba se doptávat či hovořit více jejich mluvou, což ne vždy všichni OČTŘ dodržují. Rozhodně není vhodné používat složité právní pojmy, latinská slova atd., mnohdy je potřeba pokládat otázky návodněji než u dospělých, jelikož bychom se nijak nedobrali k odpovídajícím odpovědím. S tím má občas problém policejní orgán, který leckdy pokládá otázky až moc návodně, tudíž je k tomu v pozdějších fázích trestního řízení nutné přistupovat obezřetněji.

2. Na co je zapotřebí dbát při výslechu dětí a mladistvé osoby, liší se postupy a taktika, pokud se jedná o pachatele, svědka, nebo oběť trestného činu? Pokud ano, v čem?

Obecně viz předchozí otázka. Určitě je možné u výslechu svědků a obětí mluvit ještě méně formálněji než u pachatelů a také navodit více „domáctější“ atmosféru (mluvím o výslechu před soudem). Opět to ne všichni soudci dokážou. Nejobezřetněji by měl být veden výslech u obětí sexuální trestných činů, s čímž bohužel mají občas problém jak někteří policisté, tak i soudci.

ROZDÍLY U VÝSLECHU

3. Zda se výslech orgánů činných v trestním řízení odlišuje, popř. v jakých skutečnostech s ohledem na procesní postavení dítěte?

- a) Pachatel
- b) Svědek
- c) Oběť

Na pachatele jsou kladeny otázky nejpřísněji a nejformálněji, byť méně než u dospělých. U svědků je to pak již méně a u obětí nejméně.

4. Zda se výslech orgánů činných v trestním řízení odlišuje, popř. v jakých skutečnostech ve vztahu ke spáchané násilné trestné činnosti?

- a) **Vražda**
- b) **Ublížení na zdraví**
- c) **Znásilnění**

S vraždou jsem se setkal jen jednou u dítěte mladšího 15 let (byl to pokus) a nezdálo se mi, že by se výslech pachatele nějak moc lišil. Ublížení na zdraví je taková klasika, taky se nic moc neliší. A u znásilnění je samozřejmě potřeba citlivě vyslýchat oběť, ale u pachatele se to neliší. Navíc jsem se s tím za moji dlouholetou praxi setkal pouze párkrát.

- 5. Spatřujete rozdíly u výslechů v rámci násilné trestné činnosti? Je zapotřebí ke každému výslechu na základě druhu trestného činu přistupovat úplně jinak? Nebo se dají použít nějaké obecné požadavky pro provádění výslechu?**

Ne, zásadní rozdíly nespatřuji, dá se k tomu přistupovat v zásadě stejně.

SUGESTIBILITA

- 6. Je dítě schopno poskytnout při výslechu plnohodnotnou a důvěryhodnou výpověď jako dospělý? Jaké chyby by se při výslechu neměly objevit, protože pak bude ztrácet na hodnotě? Není ohrožen výslech vysokou mírou sugesce dítěte?**

Ano, je. Některé děti vypovídají líp než někteří dospělí. Záleží na inteligenci, mentálním věku (skutečném) a na možnosti sociální interakce. Hůře vypovídají děti introvertní a trpící poruchou ADHD, neboť ty se nedokážou dlouhodobě soustředit. Celkově by měl být výslech dětí kratší než výslech dospělých, což se policejním orgánům bohužel dlouhodobě nedaří, a neměl by přesahovat hodinu. Poté již velmi výrazně uvádá pozornost dítěte a dítě má tendenci neodpovídat nebo odpovídat méně rozsáhle. Chybou tedy je, pokud výslech dítěte trvá moc dlouho, jelikož pak nemá řádnou vypovídající hodnotu. Každý výslech (i dospělého) je ohrožen mírou sugesce.

- 7. Jak často se sugestibilita u výslechu dětí objevuje? Např. je tím faktorem věk, sociální prostředí, IQ?**

Není to podle mě tak časté a závisí to na výše uvedených faktorech.

- 8. U jakých trestných činů násilné povahy se objevuje nejvíce, u kterých naopak vůbec?**

Nedokážu posoudit, poněvadž se nedomnívám, že by se to nějak výrazně lišilo.

9. V jakém postavení se projevuje sugestibilita dle vašeho názoru nejvíce? Pachatele, svědka nebo oběti?

Opět nedokáži posoudit. Záleží na každé jednotlivé osobnosti, nikoliv na jejím postavení v trestním řízení. Hajzl a intrikář bude vypovídat tak, aby se mu to hodilo, ať již bude v jakémkoliv procesním postavení, tedy jako pachatel svědek i jako oběť.

10. Všiml jste si, zda u typově vybraných násilných trestných činů (vražda, znásilnění, ublížení na zdraví,...) dochází k ovlivnění věrohodnosti výpovědi při výslechu dítěte, a naopak u kterých se tato tendence spíše neobjevuje?

Nemyslím si, že by u jakékoliv trestné činnosti docházelo k výraznému ovlivnění věrohodnosti dítěte. Celkově bych řekl, že děti nemají v trestním řízení nějaké velké tendence ke lhaní (rozhodně méně než dospělí).

FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VÝSLECH

11. Jaké faktory obecně mohou výslech dítěte ve vztahu k násilné trestné činnosti ovlivnit?

Nedokážu posoudit. Nemyslím si, že by se dal výslech dítěte nějak výrazně ovlivnit. Maximálně lze trochu usměrnit a tím ovlivnit kladením otázek a jejich formulací.

12. Existují typové faktory, které ovlivňují výslech vzhledem k druhu trestné činnosti?

Např. vražda, znásilnění?

Podle mě neexistují.

KOLIZE PRÁV

13. Jak řešíte kolizi práva dětského poškozeného vypovídat jako svědka s právem obviněného na seznámení se s důkazy, tzn. právem se hájit a klást svědkovi otázky?

- *Argumenty pro a proti (větší ochrana dětí a ochrana před sekundární viktimizací proti být přítomen výslechu a klást otázky)*

Je to řešeno přes obhájce a umožnění jejich výslechu poškozených již v přípravném řízení. Obhájci pak otázky klást mohou. Výpovědi poškozených jsou nutností. Leckdy se provádí i za přítomnosti soudce jako neodkladné a neopakovatelné úkony, aby nemusely být v budoucnu opakovány. Nedomnívám se, že by měl mít pachatel právo klást přímo (tedy v přítomnosti) otázky poškozenému, zprostředkovaně mu to musí

stačit. Dětem lze klást stejné otázky pouze prostřednictvím OČTŘ. Jsem spíše pro větší ochranu dětí před jejich sekundární viktimizací, nicméně pak by měl soud z jejich výpovědí z přípravného řízení vycházet, nikoliv je pouze provést, a pak z nich nevycházet (klasicky u „obětí“ pohlavního zneužití, kdy jim soud neuvěří, že pachatelí sdělili svůj skutečný věk). Někdy je nutné výslech dětí zopakovat v hlavním líčení, aby mohl být pachatel soudem odsouzen, či obžaloby zproštěn.

14. Přerušil jste či dokonce ukončil výslech z důvodu velkého psychického zatížení na dítě? Pokud ano, proč?

Já výslechy jako SZ nevedu, nicméně nikdy jsem tomu nebyl přítomen. Stává se, že se oběť nechá chvíli vybrečet, ale výslech přerušen nebývá.

15. Jak je časté, že oběť/svědka je v rámci trestné činnosti vyslýchán opakovaně? *Mírím na sekundární viktimizaci oběti, popř. obecně na zvýšenou ochranu práv dítěte (zbytečné vystavování další stresové situaci)?*

Je to bohužel poměrně časté, neboť to policejní orgán mnohdy neudělá v přípravném řízení procesně použitelným, respektive u soudu proveditelným způsobem. Většina obětí je tedy vyslýchána minimálně dvakrát (pokud strany nesouhlasí se čtením ÚZ, případně protokolů, což je tedy také poměrně časté). Je snaha to zlepšit, vymýšlí se způsoby, nicméně ne vždy zcela úspěšné. Primární je vždy snaha usvědčit pachatele, nikoli chránit oběť, což podle mě není v určitých případech dobré a žádoucí, leč je to pochopitelné.

16. V jakých případech budete vyslýchat nezletilého svědka na neodkladný a neopakovatelný úkon?

No, neodkladné a neopakovatelné úkony, respektive jejich provádění ztížila judikatura. Nicméně dají se použít tehdy, hrozilo by, že si poškozený či svědek nebude v budoucnu nic pamatovat, anebo se používá § 211 odst. 1 TŘ ve spojení s § 102 odst. 1 a 2 TŘ.

OSTATNÍ

17. Jaké typy otázek vyšetřovatel používá při výslechu dítěte? Spíše otevřené, uzavřené?

18. Jaké vlastnosti vyslychajícího jsou pro výslech dítěte klíčové, aby výslech proběhl řádně?

To jsou otázky spíše pro policejní orgán, což já nejsem, nicméně obecně platí, že je vždy lepší užívat otevřené otázky a že je důležitá empatie vyslychajícího.

Rozhovor č. 2

Krajský státní zástupce

OBECNĚ

1. Jaké rozdíly vnímáte u výslechu mladistvých, popř. osob mladších 15 let a dospělých osob?

Celkově to vnímám ve formě vedení výslechu. Za mě výslechy dětí jsou jedny z těch nejtěžších. Ti, co je provádí, musí mít specializované kurzy a velmi dobrou znalost psychologie, bez této znalosti nemohou výslech provést dobře. Na kraji i okrese tyto specializované kurzy mají. Obvod nikoliv. Výslech probíhá v méně formální formě s apelem na dodržení všech procesních pravidel, tak aby jim dítě rozumělo a nebylo na svých právech nějak kráceno. Dále také v tom, že se výslech u násilné trestné činnosti skoro vždy v přípravném řízení nahrává a hodně se využívají speciální výslechové místnosti (ty mohou být někdy na škodu, jelikož jsou značně vybaveny a dítě ze slabšího sociálního prostředí mohou dané věci hodně rozptylovat.)

2. Na co je zapotřebí dbát při výslechu dětí a mladistvé osoby, liší se postupy a taktika, pokud se jedná o pachatele, svědka, nebo oběť trestného činu? Pokud ano, v čem?

Taktika se podle mě nijak neliší. U obětí a svědků jsem vždy více obezřetnější k jejich celkovému rozpoložení a snažím se dávat pozor na jejich sekundární viktimizaci. Každopádně je to pořád vedeno hodně formálně, líbí se mi model výslechu západních zemí, které to berou spíše jako interview, tzn. jedná se spíše o nějaký řízený rozhovor, který je pro dítě příjemnější, a pak z toho vyhodnocují důležité relevantní informace k případu.

ROZDÍLY U VÝSLECHU

3. Zda se výslech orgánů činných v trestním řízení odlišuje, popř. v jakých skutečnostech s ohledem na procesní postavení dítěte?

- a) **Pachatel**
- b) **Svědka**
- c) **Oběť**

Kromě procesních práv tak určitě v přístupu. U pachatele je ten přístup samozřejmě nejpřísnější. U pachatelů je tam potřeba rozlišovat to, zda se jedná o mladistvého nebo osobu mladší 15 let. Ten přístup se tam taky liší, vzhledem k rozumové a mravní vyspělosti. K oběťm je třeba velmi šetrný a lidský přístup a vybudování důvěry.

4. Zda se výslech orgánů činných v trestním řízení odlišuje, popř. v jakých skutečnostech ve vztahu ke spáchané násilné trestné činnosti?

a) Vražda

U vraždy se vyslýchají osoby blízké té oběti, aby popsaly toho pachatele, pokud ho znají. Je tam třeba klást důraz na to, aby bylo upuštěno od nějakého zabarvení, promítají se tam hodně emoce, které potom ovlivňují tu výpověď. U dětí to však není tak obvyklé, spíš u dospělých.

b) Ublížení na zdraví

Tam je vždy třeba lékařská zpráva, tzn. ten výslech směřuje na to, zda se to stalo a že ten následek nastal. Jenom se zjišťuje, jak se to mohlo stát. Výpověď směřuje k tomu, jestli reálně popisuje způsob toho mechanismu, nezakrývá nějaké sebepoškození. Zjišťuje se, jaká byla motivace toho pachatele, může to být emočně podbarvené. Může tam být třeba i nějaká provokace, ale je tam nějaký hmatatelný důkaz. Takže ty výslechy jsou jednodušší.

c) Znásilnění

Tam je to asi nejsložitější. Míří to hodně do té intimní sféry, u obětí je třeba velká empatie a projevení respektu. Je zde většinou velká vazba k tomu pachateli. Nejzranitelnější kategorie je 6 -7 let. V rámci přípravy výslechu k těmto obětem je nutné pokud možno zjistit co nejvíce informací, odkud pochází, z jakého prostředí, prostřednictvím OSPOD a také kontext. Apel by tam měl být hodně na pocity, nejen na fakta.

5. Spatřujete rozdíly u výslechů v rámci násilné trestné činnosti? Je zapotřebí ke každému výslechu na základě druhu trestného činu přistupovat úplně jinak? Nebo se dají použít nějaké obecné požadavky pro provádění výslechu?

Řekl bych, že se používají obecné požadavky na provedení výslechu. Každý ten výslech je individuální. U té násilné trestné činnosti se hodně objevují emoce, takže je potřeba s nimi umět dobře pracovat a nenechat to na sebe přenést.

SUGESTIBILITA

6. Je dítě schopno poskytnout při výslechu plnohodnotnou a důvěryhodnou výpověď jako dospělý? Jaké chyby by se při výslechu neměly objevit, protože pak bude ztrácet na hodnotě? Není ohrožen výslech vysokou mírou sugesce dítěte?

Na 100 %. Je to o vyslýchajícím, jakým způsobem dokáže s daným dítětem v daném procesním postavení pracovat. Musí se držet neutrálního postoje, nesmí pokládat návodné otázky.

7. Jak často se sugestibilita u výslechu dětí objevuje? Např. je tím faktorem věk, sociální prostředí, IQ?

Všechny tyto faktory ji mohou ovlivnit.

8. U jakých trestných činů násilné povahy se objevuje nejvíce, u kterých naopak vůbec?

Asi bych to viděl například u týrání svěřené osoby nebo právě u zmíněného znásilnění. Jinak u vraždy nebo ublížení na zdraví si nemyslím, že by se objevovala. U toho znásilnění to je právě u dívek 13 – 15 let, které dobrovolný pohlavní styk považují za znásilnění. Například dojde k rozchodu s daným chlapcem a chtějí se mu mstít. Pak se dokážou stylizovat do role oběti.

9. V jakém postavení se projevuje sugestibilita dle vašeho názoru nejvíce? Pachatele, svědka, nebo oběti?

To nevím.

10. Všiml jste si, zda u typově vybraných násilných trestných činů (vražda, znásilnění, ublížení na zdraví,...) dochází k ovlivnění věrohodnosti výpovědi při výslechu dítěte, a naopak u kterých se tato tendence spíše neobjevuje?

To asi nedokážu zhodnotit. Nemyslím si, že by to bylo dáno typem trestné činnosti, ale spíše jednotlivou osobou a bude jedno, v jakém bude procesním postavení.

FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VÝSLECH

11. Jaké faktory obecně mohou výslech dítěte ve vztahu k násilné trestné činnosti ovlivnit?

Jak jsme si již bavili: věk, rozumová a mravní vyspělost, IQ, sociální prostředí, rodina a také je potřeba nezapomenout na OSPOD nebo školu. Tyto dva subjekty přichází do kontaktu s dětmi ještě dříve než policejní orgán a hodně dokážou ovlivnit to, jakým způsobem dané dítě v jakémkoliv postavení na danou věc nahlíží, a to se také může odrazit ve výslechu. Také jsem se setkal s tím, že danou věc řešili i s pachatelem ještě předtím, než proběhl výslech, a tím došlo ke ztrátě důkazního materiálu.

12. Existují typové faktory, které ovlivňují výslech vzhledem k druhu trestné činnosti?

Např. vražda, znásilnění?

Zase bych to asi typově nerozděloval. Může se to vyskytovat u jakéhokoliv druhu trestné činnosti. Ale obecně se hodně setkávám s tím, že tam má hodně vliv rodina, příbuzní, popřípadě i kamarádi daného vyslýchaného, protože oni to už před tím výslechem probírají, co a jak tam říct.

KOLIZE PRÁV

13. Jak řešíte kolizi práva dětského poškozeného vypovídat jako svědka s právem obviněného na seznámení se s důkazy, tzn. právem se hájit a klást svědkovi otázky?

- **Argumenty pro a proti (větší ochrana dětí a ochrana před sekundární viktimizací proti být přítomen výslechu a klást otázky)**

V přípravném řízení, kdy se ve většině případů výslechu neúčastní přímo pachatel, ale spíše jeho obhájce, s tím problémem nebývá. Většina OČTŘ v rámci přípravného řízení si nechá dokonce otázky ze strany obhajoby předem předložit a dopředu zhodnotí jejich vhodnost. Úskalí může nastat během hlavního líčení v případě, že se jej svědek účastní. Otázky jsou sice pokládány přímo soudem, ale už jen hlas obviněného, který otázky prostřednictvím soudu pokládá, může v dětském svědkovi vyvolat nepříznivé následky. Také to, že zde nemáme oddělené čekárny pro svědky, vidím jako problém. Některé soudy se sice snaží nějakým způsobem naplánovat čas, aby se nepotkali na chodbě, ale ne všechny soudy to nějakým způsobem vnímají jako problém a řeší. Například v Británii mají vytvořené přímo zázemí pro svědky, kde jsou přímo zaměstnanci, kteří se o dětské svědky starají, je tam i boční vchod a hodně dbají na to, aby nedocházelo k sekundární viktimizaci.

14. Přerušil jste či dokonce ukončil výslech z důvodu velkého psychického zatížení na dítě? Pokud ano, proč?

V přípravném řízení se to právě u násilné kriminality děje často.

15. Jak je časté, že oběť/svědka je v rámci trestné činnosti vyslýchán opakovaně? Mířím na sekundární viktimizaci oběti, popř. obecně na zvýšenou ochranu práv dítěte (zbytečné vystavování další stresové situaci)?

U soudu se moc často nepřeslýchává. V přípravném řízení ano.

16. V jakých případech budete vyslýchat nezletilého svědka na neodkladný a neopakovatelný úkon?

Nejčastěji v případě, pokud hrozí, že si svědek, popř. poškozený nebude nic pamatovat.

OSTATNÍ

17. Jaké typy otázek vyšetřovatel používá při výslechu dítěte? Spíše otevřené, uzavřené?

Určitě více otevřené. Ještě by tam hlavně měly být kontrolní otázky, kterými si vyslýchající ověří, zda dítě drží linii nebo ne.

18. Jaké vlastnosti vyslychajícího jsou pro výslech dítěte klíčové, aby výslech proběhl řádně?

Je tam třeba vysoká míra sociální inteligence a dobré pozorovací schopnosti. Schopnost umět se vcítit do dané osoby a přizpůsobit se její osobě. A jak jsem říkal, psychologická průprava je stěžejní.

Rozhovor č. 3
Vyšetřovatelka
SKPV - Okresní oddělení

OBECNĚ

1. Jaké rozdíly vnímáte u výslechu mladistvých, popř. osob mladších 15 let a dospělých osob?

Pokládání lehce srozumitelných otázek, používání jazyku dítěte. Je třeba se hodně doptávat a hlavně zjistit, jak na tom jsou v rámci jejich vnímacích schopností. Hodně často začínám obecnými otázkami, např. jaké je počasí nebo co má dítě na sobě za oblečení.

2. Na co je zapotřebí dbát při výslechu dětí a mladistvé osoby, liší se postupy a taktika, pokud se jedná o pachatele, svědka, nebo oběť trestného činu? Pokud ano, v čem?

K svědkovi či oběti má policejní orgán většinou vlídnější přístup, snaží se mu vytvořit příjemnou atmosféru. U pachatele je výslech veden více formálně s určitou mírou přísnosti.

ROZDÍLY U VÝSLECHU

3. Zda se výslech orgánů činných v trestním řízení odlišuje, popř. v jakých skutečnostech s ohledem na procesní postavení dítěte?

- a) **Pachatel**
- b) **Svědka**
- c) **Oběť**

Jak jsem říkala, s pachatelem je výslech hodně formální a je třeba si dávat pozor na splnění všech procesních požadavků. Co se týče svědků, tam už je atmosféra uvolněnější. U pachatele však také musíte navodit vztah důvěry, nijak emočně nevybočovat, nesoudit. Jinak vám ani pachatel nepodá úplnou a pravdivou výpověď. U dětských pachatelů je pro ně mnohdy důležitý pocit, že se mohou doznat a nebudou morálně odsouzeni.

4. Zda se výslech orgánů činných v trestním řízení odlišuje, popř. v jakých skutečnostech ve vztahu ke spáchané násilné trestné činnosti?

- a) **Vražda**
- b) **Ublížení na zdraví**
- c) **Znásilnění**

U vraždy a ublížení na zdraví není třeba vybudovat až takovou důvěru k tomu, aby byl výslech proveden dobře. Není to hlavně u ublížení na zdraví tak niterně citelné. Naopak u znásilnění

nebo jakékoliv jiné mravnostní kriminality je potřeba opatrně volit slova, víc se jim přiblížit, do jejich blízkosti. Jelikož se to obětem obecně těžko se to popisuje, hlavně když tam je nějaký citový vztah.

5. Spatřujete rozdíly u výslechů v rámci násilné trestné činnosti? Je zapotřebí ke každému výslechu na základě druhu trestného činu přistupovat úplně jinak? Nebo se dají použít nějaké obecné požadavky pro provádění výslechu?

Nemyslím si, v obecných rysech se k tomu dá přistupovat stejně. Pak už je na konkrétním vyslychajícím, jakým způsobem se napojí na vyslychaného v daném procesním postavení a jakou si vybere taktiku. Důležité je umět se dané výslechové situaci přizpůsobit podle individuálních okolností případu. Na každého platí něco jiného, a proto se také může stát, že bude vyslychající vyměněn.

SUGESTIBILITA

6. Je dítě schopno poskytnout při výslechu plnohodnotnou a důvěryhodnou výpověď jako dospělý? Jaké chyby by se při výslechu neměly objevit, protože pak bude ztrácet na hodnotě? Není ohrožen výslech vysokou mírou sugesce dítěte?

Ano, je. V praxi dokáže i 5leté dítě poskytnout věrohodnou výpověď. Je to všechno na šikovnosti vyslychajícího, ale také na mentální úrovni daného dítěte. Když bude postižené nebo zatíženo nějakou duševní poruchou, je to mnohem obtížnější.

7. Jak často se sugestibilita u výslechu dětí objevuje? Např. je tím faktorem věk, sociální prostředí, IQ?

Moc často ne, ale tyto faktory to samozřejmě ovlivnit mohou.

8. U jakých trestných činů násilné povahy se objevuje nejvíce, u kterých naopak vůbec?

Často tam, kde je zasahováno do intimní sféry. Tedy znásilnění nebo pohlavní zneužití, motivem u mladistvých dívek je to hodně často msta. U ublížení na zdraví jsem se se sugestibilitou nesetkala vůbec.

9. V jakém postavení se projevuje sugestibilita dle vašeho názoru nejvíce? Pachatele, svědka, nebo oběti?

Asi u oběti.

10. Všimla jste si, zda u typově vybraných násilných trestných činů (vražda, znásilnění, ublížení na zdraví,...) dochází k ovlivnění věrohodnosti výpovědi při výslechu dítěte, a naopak u kterých se tato tendence spíše neobjevuje?

Viz odpověď výše.

FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VÝSLECH

11. Jaké faktory obecně mohou výslech dítěte ve vztahu k násilné trestné činnosti ovlivnit?

Věk, sociální prostředí, slovní zásoba, schopnost vyjadřování, schopnost reprodukovat do slov, to, co prožili, strach, že něco řeknou špatně, vztah k pachateli, osoba vyslychajícího, prostředí – výslechová místnost, ta je na uvážení vyslychajícího (může to rozptylovat), nemoc smyslové postižení, jazyková bariéra či duševní porucha.

12. Existují typové faktory, které ovlivňují výslech vzhledem k druhu trestné činnosti?

Např. vražda, znásilnění?

Žádné jsem v praxi neobjevila. Akorát se potýkáme s problémem v rámci ovlivnitelnosti rodiči před výslechem anebo také OSPOD. V dítěti je již nějakým způsobem vyvolán určitý postoj, který je pak potřeba při výslechu rozklíčovat.

KOLIZE PRÁV

13. Jak řešíte kolizi práva dětského poškozeného vypovídat jako svědka s právem obviněného na seznámení se s důkazy, tzn. právem se hájit a klást svědkovi otázky?

- **Argumenty pro a proti (větší ochrana dětí a ochrana před sekundární viktimizací proti být přítomen výslechu a klást otázky)**

Otázky jsou kladeny prostřednictvím OČTŘ. Vyslycháme často i v SVM, takže pachatel se nedostane do kontaktu s obětí, popř. svědkem. A navíc většinou mi tam chodí už jenom obhájce, nikoliv sám pachatel, ale i to se může stát.

14. Přerušila jste či dokonce ukončil výslech z důvodu velkého psychického zatížení na dítěte? Pokud ano, proč?

Ano, z důvodu délky výslechu. Dítě již nemělo takovou pozornost, bylo vidět, že je hodně ve stresu. Pak by výslech stejně neposkytl požadované informace.

15. Jak je časté, že oběť/svědka je v rámci trestné činnosti vyslýchán opakovaně? Mírím na sekundární viktimizaci oběti, popř. obecně na zvýšenou ochranu práv dítěte (zbytečné vystavování další stresové situaci)?

Minimálně dvakrát je většinou vyslýcháno. Tomu bohužel nejde zabránit, ale snažila jsem se to víc než dvakrát již neopakovat.

16. V jakých případech budete vyslýchat nezletilého svědka na neodkladný a neopakovatelný úkon?

V případech, kde je ohrožena schopnost reprodukce a je zde velká možnost, že skutečnosti budou zapomenuty.

OSTATNÍ

17. Jaké typy otázek vyšetřovatel používá při výslechu dítěte? Spíše otevřené, uzavřené?

Určitě spíše otevřené. Monologická část se moc nepoužívá, spíše dialogové upřesňující otázky. Většinou se stydí, zapomínají na detaily. Většina odpovědí je velmi strohá a musí se zpřesňovat. Je důležité odkrýt, že se může pod odpovědí skrývat něco jiného, a ověřovat ty otázky. Důležitý je také tón hlasu.

18. Jaké vlastnosti vyslýchajícího jsou pro výslech dítěte klíčové, aby výslech proběhl řádně?

Trpělivost, empatie a také je potřeba dobře znát vývojovou psychologii.

Rozhovor č. 4
Vyšetřovatelka
SKPV – krajské oddělení

OBECNĚ

1. Jaké rozdíly vnímáte u výslechu mladistvých, popř. osob mladších 15 let a dospělých osob?

Výslech dětí je mnohem těžší. Je zde řada faktorů, na které si vyslýchající musí dávat pozor. Je potřeba se ptát na všechno a dávat si pozor na to, co dítě bere jako normu a co je norma u dospělého. Vše musí vždy vysvětlit, protože děti mohou chápat některé věci odlišně od skutečnosti. Samozřejmě se liší i v právní rovině. Hlavně co se týče poučení a přítomných osob.

2. Na co je zapotřebí dbát při výslechu dětí a mladistvé osoby, liší se postupy a taktika, pokud se jedná o pachatele, svědka, nebo oběť trestného činu? Pokud ano, v čem?

Je potřeba být empatický, rozhodná je použitá intonace hlasu, dobrý slovosled a formulace vět. Je třeba prolomit ledy a zjistit, na jaké mentální úrovni dítě je. Ptám se často na barvy, základní otázky na pravdu a lež, s kým třeba bydlí nebo co má rád. Dítě lehce vycítí, že je člověk nejistý. Nesmí ho určitě litovat. Jakéhokoliv negativního faktoru na straně vyslýchajícího dítě dokáže využít. To se objevuje hlavně u mladistvých. Ne každý může provádět výslechy dětí, měli by to dělat lidé s určitou zažitou praxí. Školení sice máme, ale praktické zkušenosti jsou potřeba. Problémy pak vznikají na obvodních odděleních, kde proškolené osoby nejsou ani to pokyn policejního prezidenta neupravuje. Jinak z hlediska procesního postavení to je za mě obdobné.

ROZDÍLY U VÝSLECHU

3. Zda se výslech orgánů činných v trestním řízení odlišuje, popř. v jakých skutečnostech s ohledem na procesní postavení dítěte?

- a) **Pachatel**
- b) **Svědka**
- c) **Oběť**

Spíše bych řekla, že se to nijak významně neodlišuje. Samozřejmě na pachatele je člověk většinou více přísný. Když se jedná o pachatele násilné trestné činnosti, je třeba být hodně asertivní, nenechat se rozhodit a vyvolat v pachateli pocit autority, což je někdy u ženského pohlaví těžší. To jsem však vnímala, spíše když jsem byla mladší, když už je tam značný věkový rozdíl, tak to až takový problém není. U dospělých to hraje roli větší.

4. Zda se výslech orgánů činných v trestním řízení odlišuje, popř. v jakých skutečnostech ve vztahu ke spáchané násilné trestné činnosti?

a) Vražda

b) Ublížení na zdraví

c) Znásilnění

Co se týče vražd, tam pachatelé neprojevují moc empatie, jsou hodně citově oploštění, činem se mnohdy dokonce chlubí, proto je nutné při výslechu dát rázně najevo důsledky činu, kterého se dopustili. Je tam třeba zkusit probudit jeho lidskou stránku a zjistit emoce, které při činu cítil, a důvody, proč tak učinil. U vyslychajícího se projevuje větší razantnost a autoritativnost. Pokud se jedná o mladistvého pachatele zvláště závažné trestné činnosti, využívá se také policejní kancelář, taktéž k tomu občas policejní orgán přistupuje při výslechu mladistvých svědků, nikoli však obětí.

U znásilnění je velmi těžký výslech u obětí. Tam je třeba značná míra trpělivosti, vybudování důvěry, zároveň se člověk do toho nesmí citově zainteresovat a nějakým značným způsobem projevat lítost. Přece jenom policejní orgán je od toho, aby byl co nejvíce objektivní a zjistil úplnou a pravdivou výpověď bez zkreslení.

5. Spatřujete rozdíly u výslechů v rámci násilné trestné činnosti? Je zapotřebí ke každému výslechu na základě druhu trestného činu přistupovat úplně jinak? Nebo se dají použít nějaké obecné požadavky pro provádění výslechu?

To asi úplně nespátřuji. Každý výslech je individuální, ale nerozlišuji to úplně podle trestné činnosti. Obecně se ty taktiky dají využít u každého výslechu, je třeba to vždy přizpůsobit osobě, která je vyslychána.

SUGESTIBILITA

6. Je dítě schopno poskytnout při výslechu plnohodnotnou a důvěryhodnou výpověď jako dospělý? Jaké chyby by se při výslechu neměly objevit, protože pak bude ztrácet na hodnotě? Není ohrožen výslech vysokou mírou sugesce dítěte?

Určitě je. Samozřejmě nesmí docházet k návodným otázkám ze strany orgánu, nepřibírat rodiče, pokud to bude zjevně neúčelné nebo ze zjištěných informací mohou být potenciálně zapojeni do trestné činnosti.

7. Jak často se sugestibilita u výslechu dětí objevuje? Např. je tím faktorem věk, sociální prostředí, IQ?

Moc často jsem se s tím nesešla. Určitě tyto faktory mohou ovlivňovat sugestibilitu, ale s tím by si měl zkušený vyslychající umět poradit.

8. U jakých trestných činů násilné povahy se objevuje nejvíce, u kterých naopak vůbec?

Řekla bych, že jestli se někde objevuje, tak je to u znásilnění nebo pohlavního zneužívání.

9. V jakém postavení se projevuje sugestibilita dle vašeho názoru nejvíce? Pachatele, svědka, nebo oběti?

Asi u oběti, ale také by se to dalo najít i u pachatele, který se chce někomu zavděčit, vnímá to jako úspěch nebo že mu to zvýší prestiž, tzn. přiznává se k něčemu, co neudělal. S tím jsem se typicky setkala u znásilnění.

10. Všimla jste si, zda u typově vybraných násilných trestných činů (vražda, znásilnění, ublížení na zdraví,...) dochází k ovlivnění věrohodnosti výpovědi při výslechu dítěte, a naopak u kterých se tato tendence spíše neobjevuje?

U vraždy a ublížení na zdraví vůbec. U znásilnění čas od času ano.

FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VÝSLECH

11. Jaké faktory obecně mohou výslech dítěte ve vztahu k násilné trestné činnosti ovlivnit?

Hodně je to sociální prostředí, ze kterého dítě pochází. Jaké má návyky a výchovu. Také to mohou ovlivnit rodiče, učitelé nebo kamarádi či různé jiné skupiny, ve kterých se dané dítě pohybuje. Také to mohou být osobnostní prvky pachatele, co pro něj bude výhodnější, co si připustí (tzn. jak na něj bude nahlíženo, když určitou věc přizná nebo nepřizná).

12. Existují typové faktory, které ovlivňují výslech vzhledem druhu trestné činnosti? Např. vražda, znásilnění?

Neexistují.

KOLIZE PRÁV

13. Jak řešíte kolizi práva dětského poškozeného vypovídat jako svědka s právem obviněného na seznámení se s důkazy, tzn. právem se hájit a klást svědkovi otázky?

- **Argumenty pro a proti (větší ochrana dětí a ochrana před sekundární viktimizací proti být přítomen výslechu a klást otázky)**

S tím bych neřekla, že je problém. Jsou tam skoro vždy obhájci, kteří zajišťují toto práva, a otázky se pokládají prostřednictvím OČTŘ, a také je to zajištěno technickou místností. Takže pachatel, pokud by byl u výslechu, bude tam a se svědkem, případně obětí se neseťká.

14. Přerušila jste či dokonce ukončil výslech z důvodu velkého psychického zatížení na dítě? Pokud ano, proč?

Ano. Jak u pachatelů, tak u svědků a obětí. Jak se ptáte, jedná se o velkou psychickou zátěž. Hlavně když se jedná o násilnou trestnou činnost, některé děti to bohužel psychicky nevydrží a je potřeba výslech přerušit. K ukončování výslechu jsem se moc neměla, jelikož je třeba informace zjistit a splnit svou úlohu.

15. Jak je časté, že oběť/svědka je v rámci trestné činnosti vyslýchán opakovaně? Mírím na sekundární viktimizaci oběti, popř. obecně na zvýšenou ochranu práv dítěte (zbytečné vystavování další stresové situaci)?

Je to dost běžné.

16. V jakých případech budete vyslýchat nezletilého svědka na neodkladný a neopakovatelný úkon?

Když bude hrozit, že by nebylo možné svědka již znovu vyslechnout.

OSTATNÍ

17. Jaké typy otázek vyšetřovatel používá při výslechu dítěte? Spíše otevřené, uzavřené?

Otevřené, ale jedná se samozřejmě o improvizaci. Takže pokud se bude hodit uzavřená, i ta se tam objeví.

18. Jaké vlastnosti vyslychajiciho jsou pro výslech dítěte klíčové, aby výslech proběhl řádně?

Dobré komunikační a pozorovací schopnosti, musí vyvinout silnou sociální inteligenci a vnímat vyslychanou osobu. Nesmí se jednat o moralistu, zároveň by to neměl být člověk, který nedokáže improvizovat.

Rozhovor č. 5
S dvěma operativci
SKPV – okresní oddělení

OBECNĚ

1. Jaké rozdíly vnímáte u výsledku mladistvých, popř. osob mladších 15 let a dospělých osob?

Určitě to vnímáme ve způsobu komunikace a vyspělosti. Také v poučení, které musí být přiměřené věku, a přítomnosti OSPOD. Popřípadě ve využití speciální výsledkové místnosti a celkově způsobu vedení výsledku, který je omezen jeho délkou a formou získaných informací.

2. Na co je zapotřebí dbát při výsledku dětí a mladistvé osoby, liší se postupy a taktika, pokud se jedná o pachatele, svědka, nebo oběť trestného činu? Pokud ano, v čem?

Je třeba dbát na volení slov a formulaci vět. Určitě jsme u obětí více empatictí než u pachatele. U výsledku oběti se snažíme vytvořit důvěryhodné prostředí.

ROZDÍLY U VÝSLECHU

3. Zda se výslech orgánů činných v trestním řízení odlišuje, popř. v jakých skutečnostech s ohledem na procesní postavení dítěte?

- a) **Pachatel**
- b) **Svědka**
- c) **Oběť**

Jak jsme říkali, asi v přístupu a menším formalismu u svědků a obětí než u pachatele.

4. Zda se výslech orgánů činných v trestním řízení odlišuje, popř. v jakých skutečnostech ve vztahu ke spáchané násilné trestné činnosti?

- a) **Vražda**
- b) **Ublížení na zdraví**
- c) **Znásilnění**

Odlišnosti v tomto směru nevidíme. Každý případ je nějakým způsobem individuální, ale používáme obecné požadavky a taktiky, které jsou použitelné při vedení výsledku u jakékoliv trestné činnosti.

5. Spatřujete rozdíly u výsledků v rámci násilné trestné činnosti? Je zapotřebí ke každému výsledku na základě druhu trestného činu přistupovat úplně jinak? Nebo se dají použít nějaké obecné požadavky pro provádění výsledku?

Vždy je potřeba ke každému výsledku přistupovat individuálně, a to vzhledem k věku, intelektu a hodně velkou roli hraje, z jaké sociální skupiny dítě pochází. Každopádně při výsledku jakékoliv trestné činnosti je rozhodných spousta aspektů. Nedá se to však rozdělit ve vztahu k násilné trestné činnosti. Například u majetku je to možná o něco lehčí, jelikož to obecně není vnímáno jako až tak závažné a není zasahováno do integrity člověka. U výsledku majetkových TČ je celkově výsledek asi poklidnější než u těch násilných. Objevuje se tam hodně agresivní chování nebo naopak uzavřenost, velké stresové vypětí a děti nám dokonce někdy i omdlívají, hlavně když se jedná o intimní sféru. Nechtějí o tom moc mluvit a to nemluvíme o tom, že ze strany rodičů je na ně kolikrát vyvinutý velký stres a nátlak.

SUGESTIBILITA

6. Je dítě schopno poskytnout při výsledku plnohodnotnou a důvěryhodnou výpověď jako dospělý? Jaké chyby by se při výsledku neměly objevit, protože pak bude ztrácet na hodnotě? Není ohrožen výsledek vysokou mírou sugesce dítěte?

Ano, myslíme si, že určitě ano. Hodnověrně náležitě tomu věku je schopno podat výpověď i tříleté dítě. Dobře provedený výsledek mírou sugesce není ohrožen.

7. Jak často se sugestibilita u výsledku dětí objevuje? Např. je tím faktorem věk, sociální prostředí, IQ?

Moc často ne. K ovlivnění výpovědi však dost často dochází v případě, že je dítě jiného etnika a je potřeba tlumočnicka. U Vietnamců se nám dost často stávalo, že byli dokonce domluvení s rodičem a překládali nepřesně. Při tlumočení je vždy výpověď už nějakým způsobem ovlivněna a není tak autentická. Na sugestibilitu je třeba si také dávat pozor při používání demonstračních pomůcek, a to v případě, že si dítě vybere postavu jiného pohlaví, než má odpovídat námi zjištěným informacím. Je možné dítě znovu vyzvat, zda by mu jiná postava nepřipadala lepší. Zeptáme se ho však už pouze jednou, když vybere tu stejnou, už ho neopravujeme nebo mu to nijak nevymlouváme.

8. U jakých trestných činů násilné povahy se objevuje nejvíce, u kterých naopak vůbec?

Nedá se takhle říct.

9. V jakém postavení se projevuje sugestibilita dle vašeho názoru nejvíce? Pachatele, svědka, nebo oběti?

Když už, tak asi v případech svědků nebo obětí, kteří jsou ovlivňováni hodně rodinou. Vždy je nutné rozhodnout o tom, zda je vhodné, aby tam byl přítomen zákonný zástupce. Někdy se dokonce s OSPOD domlouváme, aby dítě po výslechu nebylo doma. Lépe se jim o tom totiž mluví, když ví, že nebudou vystaveny hned po výslechu rodiči, ale mají bezpečné prostředí někde jinde. Potom z dítěte opadne strach a o dané události začne mluvit.

10. Všimli jste si, zda u typově vybraných násilných trestných činů (vražda, znásilnění, ublížení na zdraví,...) dochází k ovlivnění věrohodnosti výpovědi při výslechu dítěte, a naopak u kterých se tato tendence spíše neobjevuje?

Nevšimli jsme si a myslíme si, že se to tak to ani nedá říct.

FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VÝSLECH

11. Jaké faktory obecně mohou výslech dítěte ve vztahu k násilné trestné činnosti ovlivnit?

Věk, rodinné prostředí, výchova, sociální prostředí. Pocity strachu, studu, předčasná sexuální zralost.

12. Existují typové faktory, které ovlivňují výslech vzhledem k druhu trestné činnosti? Např. vražda, znásilnění?

Nemyslíme si.

KOLIZE PRÁV

13. Jak řešíte kolizi práva dětského poškozeného vypovídat jako svědka s právem obviněného na seznámení se s důkazy, tzn. právem se hájit a klást svědkovi otázky?

- **Argumenty pro a proti (větší ochrana dětí a ochrana před sekundární viktimizací proti být přítomen výslechu a klást otázky)**

Kladením otázek prostřednictvím OČTŘ. Vždycky vyhodnotíme, zda může být otázka kladena. Nikdy oběť nebo svědka nenecháme se setkat přímo s pachatelem, každopádně otázky nám může položit. Na kraji si je dokonce předem vyžádají, buď od obhájce nebo přímo od pachatele.

14. Přerušili jste či dokonce ukončil výslech z důvodu velkého psychického zatížení na dítě? Pokud ano, proč?

Dost často přerušujeme. Setkáváme se často s křikem, mlácením do stolu i hlavou o stůl. Jedná se o děti, které jsou velmi emocionálně vypjaté. Z různých sociálních skupin a naučených vzorců chování, se kterými si vyslychající musí umět poradit. Občas je to velmi náročné.

15. Jak je časté, že oběť/svědka je v rámci trestné činnosti vyslychán opakovaně? Mírím na sekundární viktimizaci oběti, popř. obecně na zvýšenou ochranu práv dítěte (zbytečné vystavování další stresové situaci)?

U nás se výslech opakuje skoro vždy, je to hodně o dozorujícím státním zástupci. Ale u nás se opakuje výslech klidně třikrát, čtyřikrát. Můžeme říct, že třeba v 90 % případů, ale to myslíme v přípravném řízení. U soudu dle našich informací se to tolik neděje.

16. V jakých případech budete vyslychat nezletilého svědka na neodkladný a neopakovatelný úkon?

Děláme to u hodně malých dětí.

OSTATNÍ

17. Jaké typy otázek vyšetřovatel používá při výslechu dítěte? Spíše otevřené, uzavřené?

Jedná se spíše o otevřené otázky. Někdy necháme mluvit a až pak se to zapisuje. To dítě to musí vždycky říct samo, je nutné si dávat pozor na návodné otázky. Také na poučení a délku výslechu, děti nejsou schopné udržet moc dlouho pozornost.

18. Jaké vlastnosti vyslychajícího jsou pro výslech dítěte klíčové, aby výslech proběhl řádně?

Adaptibilita a dobré pozorovací schopnosti. Také je potřeba značná dávka empatie a trpělivosti.

Rozhovor č. 6 OSPOD

OBEČNĚ

1. Jaké rozdíly vnímáte u výsledku mladistvých, popř. osob mladších 15 let a dospělých osob?

K výsledkům dospělých jako pracovník OSPOD nechodím. Určitý rozdíl však vnímám, a to především v tom, že nezletilé, případně mladistvé děti vyslychají specialisté právě na tuto věkovou kategorii. Někdy je velmi obtížné navázat kontakt s dítětem, aby vůbec vypovídalo. Výslech probíhá co nejpodrobněji, aby nemusel být často opakován. V případě, že je zřejmé, že si dítě vymýšlí, je vyšetřovatelem upozorněno na to, že to již v případě potřeby nedokáže zopakovat. Děti mají tendenci určité věci zkreslovat tak, aby ze všeho vyšly co nejlépe. Samozřejmě vždy záleží na dané situaci. Velkou roli u výsledku pachatelů hrají advokáti.

2. Na co je zapotřebí dbát při výsledku dětí a mladistvé osoby, liší se postupy a taktika, pokud se jedná o pachatele, svědka, nebo oběť trestného činu? Pokud ano, v čem?

Důležité je posoudit rozumové schopnosti dítěte a jeho aktuální rozpoložení. S dítětem je nutné mluvit jeho jazykem, nepoužívat, pokud možno cizí slova. Ujišťovat se že položené otázky rozumí, ptát se na tutéž věc různými otázkami. Výslech dětí je náročný na čas, je třeba si získat jejich důvěru, aby vůbec hovořily. Jsou velmi vnímavé na způsob vyjadřování, tón hlasu apod.

ROZDÍLY U VÝSLECHU

3. Zda se výslech orgánů v činných v trestním řízení odlišuje, popř. v jakých skutečnostech s ohledem na procesní postavení dítěte?

- a) Pachatel
- b) Svědek
- c) Oběť

Vše výše uvedené (obecně) je třeba používat bez rozdílu, zda se jedná o svědka, pachatele, nebo oběť zejména u menších dětí. U oběti a svědka dochází velmi často k výsledku v dětské výslechové místnosti, kde je dítě pouze s vyšetřovatelem, případně zapisovatelkou a všichni ostatní OSPOD, advokát, státní zástupce apod. sedí za neprůhledným sklem a vše sledují na obrazovce monitoru. Jedná se o děti, které vždy potřebují specifický přístup.

4. Zda se výslech orgánů činných v trestním řízení odlišuje, popř. v jakých skutečnostech ve vztahu ke spáchané násilné trestné činnosti?

- a) **Vražda**
- b) **Ublížení na zdraví**
- c) **Znásilnění**

Osobně nevnímám žádný zásadní rozdíl, je pravdou, že násilné trestné činy se u mladistvých neobjevují ve velkém množství. Vraždu spáchanou mladistvým pachatelem jsem zažila za 30letý profesní život pouze dvakrát.

5. Spatřujete rozdíly u výslechů v rámci násilné trestné činnosti? Je zapotřebí ke každému výslechu na základě druhu trestného činu přistupovat úplně jinak? Nebo se dají použít nějaké obecné požadavky pro provádění výslechu?

Viz výše, možná je to moje subjektivní vnímání, ale nevidím žádný zásadní rozdíl.

SUGESTIBILITA

6. Je dítě schopno poskytnout při výslechu plnohodnotnou a důvěryhodnou výpověď jako dospělý? Jaké chyby by se při výslechu neměly objevit, protože pak bude ztrácet na hodnotě? Není ohrožen výslech vysokou mírou sugesce dítěte?

Osobně se domnívám, že ano, opět však záleží na osobnosti dítěte. Jako OSPOD nezasahujeme do výslechu, nemáme k tomu oprávnění. Mohlo by se totiž stát, že položíme návodnou otázku, kterou okamžitě využije obhájce obviněného.

Ze strany vyšetřovatele by neměl být činěn tlak na dítě, aby se rychle vyjádřilo, může to mít za důsledek, že přestane hovořit úplně nebo si začne výpověď zkreslovat, aby to mělo rychle za sebou. Důležité je vyhnout se složitým, dlouhým otázkám. Otázky by měly být vždy otevřené, aby dítě dostalo prostor říci, co má na srdci. Uzavřenými otázkami může být dítě „zahnáno“ do kouta.

7. Jak často se sugestibilita u výslechu dětí objevuje? Např. je tím faktorem věk, sociální prostředí, IQ?

Sociální prostředí a IQ je důležitým faktorem. Děti, které nemají doma dostatek pozornosti, mohou mít tendenci na sebe upozorňovat, třeba i lhaním.

8. U jakých trestných činů násilné povahy se objevuje nejvíce, u kterých naopak vůbec?

Nedokážu odhadnout.

9. V jakém postavení se projevuje sugestibilita dle vašeho názoru nejvíce? Pachatele, svědka, nebo oběti?

Je to prakticky jedno. Záleží na osobnosti dítěte.

10. Všimla jste si, zda u typově vybraných násilných trestných činů (vražda, znásilnění, ublížení na zdraví,...) dochází k ovlivnění věrohodnosti výpovědi při výslechu dítěte, a naopak u kterých se tato tendence spíše neobjevuje?

Ne.

FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VÝSLECH

11. Jaké faktory obecně mohou výslech dítěte ve vztahu k násilné trestné činnosti ovlivnit?

Osoba vyšetřovatele, podle typu násilné trestné činnosti žena nebo muž. Z násilněné dívky hůře snáší výslech prováděný mužem. Nemusí to tak být vždy, ale vnímám z jejich strany určitý ostych, zejména když popisují podrobně samotný akt znásilnění.

12. Existují typové faktory, které ovlivňují výslech vzhledem k druhu trestné činnosti? Např. vražda, znásilnění?

Vznětliví pachatelé (obecně) reagují poněkud odlišně, často bezdůvodně slovně útočí, jsou neklidní, mají tendenci odbíhat od tématu.

KOLIZE PRÁV

13. Jak řešíte kolizi práva dětského poškozeného vypovídat jako svědka s právem obviněného na seznámení se s důkazy, tzn. právem se hájit a klást svědkovi otázky?

- **Argumenty pro a proti (větší ochrana dětí a ochrana před sekundární viktimizací proti být přítomen výslechu a klást otázky)**

Jak už jsem uvedla výše, výslechy ve výslechové místnosti, dítě je pak ve větším klidu, obhájci ho tolik nevykolejí. Můžeme požádat o tzv. neopakovatelný úkon, výslech za přítomnosti soudce a státního zástupce. Ve své podstatě se však dá každý úkon zopakovat. Dokud nedojde ke změně legislativy, asi nic moc nezmůžeme. V rámci trestního řízení máme možnost vznést

nesouhlas s výsledkem dítěte při hlavním líčení. V praxi jsem to ve dvou případech uplatnila a soudce vyhověl s tím, že stačí číst svědecké výpovědi, které byly provedeny v rámci úkonů policie.

14. Přerušila jste či dokonce ukončil výslech z důvodu velkého psychického zatížení na dítě? Pokud ano, proč?

Ano, z důvodu únavy dítěte.

15. Jak je časté, že oběť, svědek nebo pachatel je v rámci trestné činnosti vyslýchán opakovaně? Mířím na sekundární viktimizaci obětí, popř. obecně na zvýšenou ochranu práv dítěte (zbytečné vystavování další stresové situaci)?

Podle mého docela často.

16. V jakých případech budete vyslýchat nezletilého svědka na neodkladný a neopakovatelný úkon?

Viz výše.

OSTATNÍ

17. Jaké typy otázek vyšetřovatel používá při výslechu dítěte? Spíše otevřené, uzavřené?

Otevřené.

18. Jaké vlastnosti vyslýchajícího jsou pro výslech dítěte klíčové, aby výslech proběhl řádně?

Trpělivost, empatie, zároveň je důležité, aby měl přirozenou autoritu.

Navíc pro OSPOD

1. Stalo se vám někdy, že policie odmítla váš návrh na odložení / přerušení / ukončení výslechu dítěte, ačkoli pro psychiku dítěte dle vašeho názoru nebylo vhodné výslech uskutečnit / pokračovat v něm?

Ne, to si vždycky ustojím. Podle mě to záleží na důraznosti a schopnosti vysvětlení ze strany pracovníka OSPOD. Vzhledem k tomu, že dítě v mnoha případech známe, dokážeme vyhodnotit, kdy už je nesmyslné ve výslechu pokračovat.

Příloha č. 3

Obrázek 1a: Speciální výslechové místnost v Moravskoslezském kraji¹¹⁶

Obrázek 1b: Speciální výslechové místnosti v Moravskoslezském kraji¹¹⁷

¹¹⁶ TÝDENÍK POLICIE. *Policisté i nadále využívají speciální výslechové místnosti pro dětské oběti a svědky* [online]. 2016 [cit. 29. června 2024]. Dostupné z: <https://tydenikpolicie.cz/policiste-i-nadale-vyuzivaji-specialni-vyslechove-mistnosti-pro-detske-obeti-a-svedky/>

¹¹⁷ Tamtéž.

Abstrakt (abstract)

Cílem této práce je rozebrat výslech osob mladších 18 let se zaměřením na násilnou trestnou činnost. Práce se zaměřuje na rozdílné postavení vyslýchaných osob, a to jak v postavení pachatele, svědka, ale i oběti. Práce poskytuje vhled k tomu, jaké faktory výslech ovlivňují v rámci násilné trestné činnosti. Dále se zabývá taktikou, kterou používá vyslýchající při výslechu dítěte. Zaměřuje se na ovlivnitelnost a s tím související věrohodnost výpovědi při výslechu osob mladších 18 let. Také řeší kolizi dvou práv, a to ochrany dětí při výslechu související také se sekundární viktimizací a s právem obviněného seznámit se s důkazy proti němu, být přítomen při výslechu svědka a klást mu dotazy.

The aim of this thesis is to analyse the interrogation of people under the age of 18 with a focus on violent crime. The thesis focuses on the different positions of the interviewees, both as perpetrator, witness and victim. The thesis provides insight into what factors influence interrogation in the context of violent crime. It also looks at the tactics used by the interrogator when questioning a child in relation to the crime in question. It focuses on the suggestibility and related credibility of testimony in the interrogation of persons under the age of 18. It also addresses the conflict between two rights, namely the protection of children during interrogation, also related to secondary victimisation, and the right of the accused to know the evidence against him, to be present when the witness is questioned and to ask questions.

Klíčová slova (key words)

- Výslech, násilná trestná činnost, dítě, ovlivnitelnost výpovědi
- Interrogation, violent crime, child, suggestibility